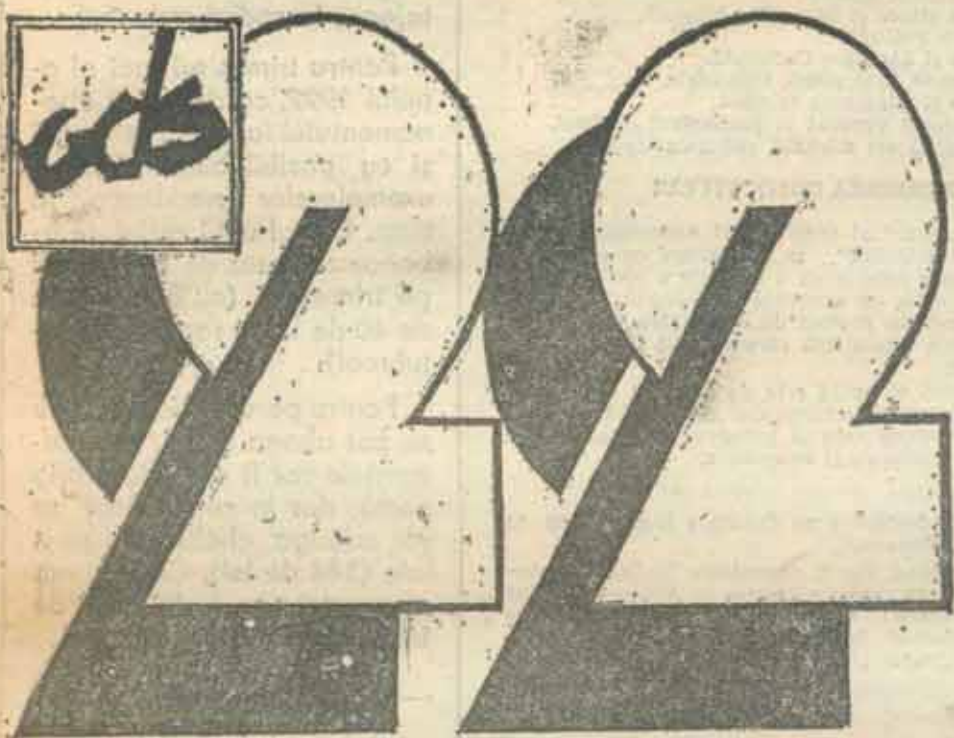

LA MULȚI ANI 1992!

gds

PUBLICAȚIE
SĂPTĂMÎNALĂ
EDITATĂ DE

GRUPUL
PENTRU DIALOG
SOCIAL

GABRIEL LIICEANU

„OMUL NOU”
VA VOTA

pagina 7

„Omul nou”, leșit din comunism, este asemănat celui eliberat după ani de detenție. El rătăcește, în căutarea aceluia adăpost care într-o timp a dispărut și ale cărui contururi s-au șters din mintea lui.

ANUL III • Nr. 1 [102] • 10 — 17 IANUARIE 1992 • 12 PAGINI — 20 LEI

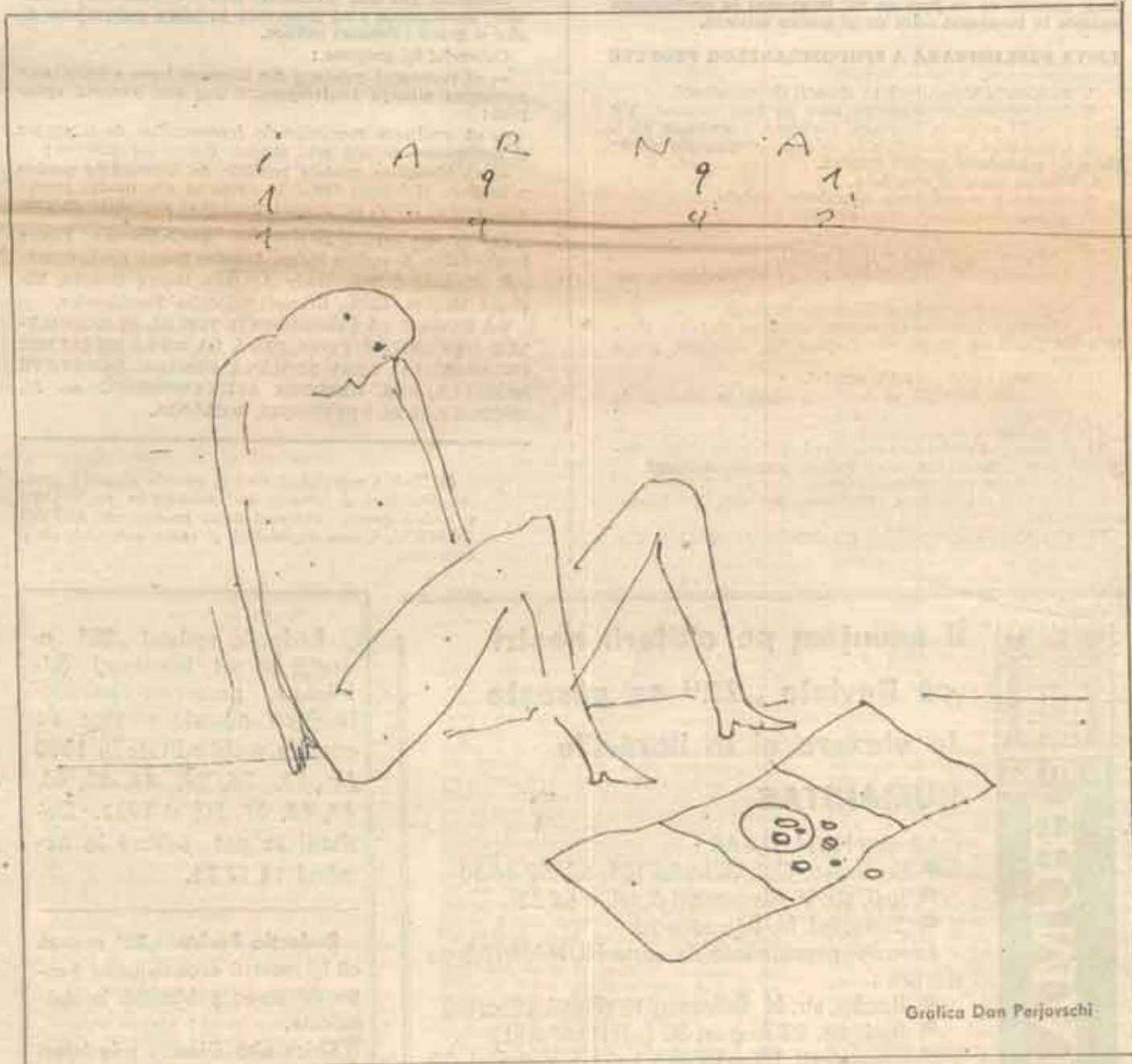
MARIANA CELAC

PRIMARI VISURILOR NOASTRE

În cele din urmă, ceea ce s-a întâmplat la București nu e foarte mare lucru: câteva străzi mai vechi, mai noi au devenit coridoare „majore” de „acces” în oraș; o șesime din perimetrul de acum două secole a fost curățat de orice — mai bun, mai rău, case, spații, străzi, pină și un deal; și o operație urbanistică a luat locul amintirilor noastre înfăcimate; în ochii unor călători mai puțin sensibili la argumentele noastre, nici nu e chiar așa de rău. Tragedia spațiului urban românesc nu e cea a capitalei, ea începe timid cu ea.

Să ne aducem deci aminte ce s-a întâmplat în cele mai multe din orașele din Moldova, în cele mai interesante urbe muntenesti și oltenesti și era cit pe ce să se întindă (dacă nu va continua) prin Deva, Sighișoara și Sibiu spre Transilvania. Treaba s-a făcut după un tipar puțin complicat: partea solidă și arătoasă a orașului a fost dărâmată cu energie. Răzoi precauții vagi au ocolit o fostă prefectură sau un tribunal mai încărcat cu stucatură decorativă. În locul liber s-a construit repede noul centru: sediul partidului și al administrației — neapărat cu balcon, neapărat cu un mozaic, sau un basorelieu, sau sculptură în chip de broșă, un hotel, cu restaurant și braserie, un magazin universal, toate în jurul unei piețe, dacă se poate cu caldarâm de marmură, în care să încapă populația orașului la anul 2100, iar din piață, peste vechile străzi, case, ziduri s-au înșirat blocurile cu confort sporit și magazine la parter.

Simburele festiv și bun al multora din orașe este iremediabil pierdut. S-au păstrat

Grafica Dan Perjovschi

în schimb marginile, mahalalele, favelele noastre naționale. An de an au devenit tot mai sumbre, tot mai desfundate, pierzând în praf și hirtzoape farmecul pitoresc de vară sau curățenia înșelătoare de iarnă, condamnate la o demolare vilitoare care nu mai venea, decupiate de rețeaua electrică, fără echipamente sociale elementare, fără voință, fără cuvânt.

Nu știu încă cine sînt cavalerii cauzelor drepte ale acestor margini de oraș care se vor înfrunta pentru votul meu în alegerile de primari. Pînă atunci mă gîndesc că primarul visurilor mele ar trebui să treacă prin trei încercări.

Prima încercare este încercarea (întrii) de minte. Primarul visurilor mele știe să citească planul orașului său, pentru că a bătut locul cu piciorul de la un cap la altul și ține minte tot — și unde apa bălățește după cea mai nevinovată ploaie, și în care apartamente anume crește mușgaiul verde-negru dinspre toate colțurile; și care sînt crăpăturile de la cutremur în care intră palma; și unde se string copiii slăbănogi să își paseze punga cu auroloc; și pe unde ție frică să treci seara; și cite schimburi de elevi se succed într-o zi în fiecare sală de clasă; și cine, cit și

cum palusează aerul, apa, solul, subsolul și genele noastre.

A doua încercare este încercarea alegerii. Primarul din vis știe să aleagă, din lista celor o mie de nenorociri ale favelor sale locale pe cele zece care nu suferă amănare; și știe că nici alegerea asta nu e ultima și că va avea resurse doar pentru trei: primarul visurilor noastre, sagace și lucid, promite ceea ce poate.

Iar a treia încercare este încercarea ținerii de cuvînt: primarul care memorează tot, care alege și spune drept ce poate și ce nu poate, se ține de cuvînt.

MÉDECINS DU MONDE

LIGA ROMÂNĂ

PENTRU SĂNĂTATE MINTALĂ ANUNȚĂ

COLOCVIUL INTERNAȚIONAL
SĂNĂTATE MINTALĂ, SOCIETĂȚI ȘI CULTURI
PENTRU O PSIHIATRIE UMANITARĂ
BUCUREȘTI, ROMÂNIA 20—21—22 MAI 1992
SĂPTĂMINA CULTURALĂ 19—23 MAI 1992

Încă din ianuarie 1990, imediat după evenimentele ce au schimbat situația politică și socială din România, psihiatri aparținând organizației neguvernamentale franceze „MÉDECINS DU MONDE” au vizitat în mai multe rânduri România pentru a identifica modalitățile prin care sistemul de sănătate mintală din țara noastră ar putea beneficia de sprijinul internațional.

Din numeroasele lor întâlniri cu psihiatri și psihologi români a apărut ideea de a organiza la București un Colocviu Internațional de Psihiatrie Umanitară dedicat unei teme importante pentru lumea contemporană și, mai ales, pentru țările Europei Centrale și de Est: „SĂNĂTATE MINTALĂ: SOCIETĂȚI ȘI CULTURI”.

Organizatorii Colocviului — „MÉDECINS DU MONDE” și organizația neguvernamentală română „LIGA PENTRU SĂNĂTATE MINTALĂ” — doresc să inițieze o dezbateră asupra demersurilor posibile pentru a integra psihiatria, ca abordare profesională a sănătății mintale, într-o perspectivă socială și culturală mai largă.

Scopul nostru este de a permite unor profesioniști ai sănătății mintale, precum și unor neprofesioniști interesați de aceste probleme din diferite țări, să-și împărtășească măturile, experiențele și abordările în vederea îmbunătățirii eficienței lor profesionale și sociale.

Sperăm, de asemenea, ca în urma acestei întâlniri să putem contura mai bine conceptul de psihiatrie umanitară, concept ce va juca un rol important în profesunilor noastre la începutul celui de-al treilea mileniu.

LISTA PRELIMINARĂ A SIMPOZIOANELOR PROPUSE

1. Psihiatria Umanitară în situații de catastrofă.
2. Recuperarea persoanelor care au fost victime ale unor situații extreme (tortură, războaie, cutremure etc.).
3. Consecințe psihologice și psihopatologice ale situațiilor de schimbare socială majoră.
4. Liantul social și copilăria.
5. Abandon și orfelinat. Simptome sociale.
6. „Nerecuperabili”: irecuperabili?
7. Modele științifice în elaborarea conceptului de identitate.
8. Psihanaliză, filiație și liant social.
9. Psihosomatică, Psihopatologie și supraviețuire socială.
10. Identități culturale și Sănătate Mintală.
11. Asistența juridică în situații extreme (privare abuzivă de libertate, drepturile deținuților, terorism, greva foamei).
12. Psihiatria și drepturile omului.
13. Sănătatea Mintală și calitatea vieții în situații de criză economică sau totalitarism.
14. Alternative la Psihiatrie.
15. Pentru o Psihiatrie Umanitară. Calitatea vieții, respectul drepturilor bolnavilor psihici instituționalizați.
16. Universuri concentraționare.
17. Glasnost: alcoolism, toxicomanie, suicid, homosexualitate.
18. Implicații socio-politice ale datelor de Sănătate Publică.

19. Nevroza traumatică și Patologia reacțională.
20. Psihotropele și Etica.
21. S.I.D.A. și marile spalme.
22. Minoritățile etnice și Sănătatea Mintală.
23. Nosografie și Politică.
24. Creativitate și Sănătate Culturală.
25. Cinematografie, Literatură, Psihiatrie.
26. Mass-media și Sănătatea Mintală.
27. De la dictatorul venerat la paranoicul decăzut.
28. Urbanism, sănătate mintală, calitatea vieții.

DESCRIEREA COLOCVIULUI

Un grup de psihiatri ai organizației neguvernamentale „MÉDECINS DU MONDE”, în colaborare cu colegii români interesați în a determina o evoluție a ideilor, practicilor și modalităților de asistență în domeniul sănătății mintale, a elaborat un proiect de organizare a unui colocviu de psihiatrie umanitară care să aibă loc la București în anul 1992.

Obiectivul acestui colocviu este de a incita o reflecție multidisciplinară asupra conceptului de psihiatrie umanitară într-o accepțiune care să integreze elementele sale medicale, sociale, culturale și economice.

Data și locul

Colocviul se va desfășura pe durata a trei zile (20, 21 și 22 mai 1992) la București.

Lucrările colocviului vor fi organizate în Sala Palatului, ședințele plenary desfășurându-se în dimineața celor trei zile în sala mare; simpoziioanele vor fi organizate după-amiaza, simultan, în celelalte săli și, la nevoie, în sălile hotelurilor „Pare” și „Flora”.

Limbile oficiale

Limbile oficiale ale colocviului sînt româna, franceza și engleza.

Actele colocviului vor fi publicate într-o ediție bilingvă sau trilingvă.

Temele colocviului

Situațiile extreme (războaie, foamete, catastrofe naturale, totalitarism etc.) generează în afara suferințelor fizice și grave tulburări psihice.

Colocviul își propune:

— să reunească măturile din întreaga lume asupra unor asemenea situații contemporane sau din trecutul apropiat;

— să analizeze mecanismele fenomenelor de integrare și excludere socială prin studiul diferitelor sisteme;

— să identifice modelele posibile de intervenție pentru a înțelege și îngriji Omul în propriul său mediu atunci când acesta a fost agresat, perturbat sau chiar distrus.

Printre cei care și-au anunțat participarea: Pierre Bailly-Salim, Jonathan Mann, Jeanine Puget, Boris Cyrulnik, Michael Ollack, Willy Apollon, Henry Gaudin, Richard Mollica, Gilles Bibeau, Stanislas Tomkiewicz.

VĂ RUGĂM SĂ COMUNICĂȚI TITLUL ȘI REZUMATUL COMUNICĂRII DVS. PÎNĂ LA DATA DE 31.1.1992 PE ADRESA: LIGA ROMÂNĂ PENTRU SĂNĂTATE MINTALĂ, STR. GRIGORE ALEXANDRESCU nr. 36, SECTOR I, 71128, BUCUREȘTI, ROMÂNIA.

● Dintr-o regretabilă eroare, numele autorului eseului „Dictatură și totalitarism” publicat în nr. 51 (101) a apărut greșit. Distinsul autor se numește ADRIAN OPRESCU. Cerem îngăduință și scuze autorului, cit și cititorilor.

Asigurăm abonamente avantajoase la sediul redacției:

Pentru trimestrul întâi al anului 1992, cu ridicarea abonamentului la sediul redacției și cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp. Costul unui astfel de abonament este de **200 de lei pe trimestru** (cu o reducere de 40 de lei în raport cu costul real).

Pentru persoanele care nu se pot abona astfel, abonamentele vor fi expediate prin poștă, dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poștale (**144 de lei**). Costul unui abonament va fi de **384 de lei pe trimestru**.

Pentru cadre didactice, studenții și elevii din provincie, costul unui abonament la

Revista „22” pe 3 luni va fi

doar **192 lei** (adică jumătate din prețul obișnuit al unui abonament expediat prin poștă, cealaltă jumătate urmînd a fi suportată de „Institutul pentru Democrație în Estul Europei”, cu sediul la New York).

Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal suma de **192 lei** (pe adresa: Revista „22”, cont 45103532, BCR, Filiala sector 1, str. Londra nr. 10) și o adeverință din care să reiasă că sînt profesori, studenți sau elevi (pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, sector 1, București, pentru „Serviciul de difuzare”).

Expedierea revistei se va face de către redacție, în costul abonamentului fiind incluse și cheltuielile de expediție.

Explicarea revistei se va face de către redacție, în costul abonamentului fiind incluse și cheltuielile de expediție.

Explicarea revistei se va face de către redacție, în costul abonamentului fiind incluse și cheltuielile de expediție.

Explicarea revistei se va face de către redacție, în costul abonamentului fiind incluse și cheltuielile de expediție.

Explicarea revistei se va face de către redacție, în costul abonamentului fiind incluse și cheltuielile de expediție.

Vi anunțăm pe cititorii noștri că Revista „22” se găsește de vînzare și în librăriile HUMANITAS

Librării HUMANITAS:

- București, Cal. Victoriei 101, tel. 59 44 30
- Iași, str. V. Alecsandri 8, tel. 4.64 33
- Sibiu, bd. N. Bălcescu 16

Expoziții permanente de carte HUMANITAS cu vînzare:

- Bacău, str. N. Bălcescu 12 (Fondul Plastic)
- Blaj, str. 23 August 30 („THETA” SRL)
- Brașov, str. Mureșenilor 1 și bd. Victoriei 10 (Fondul Plastic)
- Craiova, str. Iancu Jianu 26 („OMNISCOP” SRL)
- Galați, str. Eroilor 7 (Fondul Plastic)
- Pitești, Pasajul Victoriei 89 (Galeria de Artă Naivă)
- Timișoara, bd. Revoluției 1989
- Cluj, Piața Universității 11
- Arad, str. Vasile Alecsandri 1

Redacția revistei „22” anunță pe cei interesați (bibliotecari, persoane particulare) că posedă un stoc de numere vechi editate în 1990 (nr. 13, 26, 29, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50) și 1991. Dozitorii se pot adresa la numărul 14 17 76.

Redacția Revistei „22” anunță că își rezervă exclusivitatea pentru difuzarea publicației în străinătate.

Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizați de redacția Revistei „22” este interzisă.

Abonații care constată neregulă în livrarea publicației noastre sînt rugați să se adreseze șefului compartimentului economic, domnul Turcu Nicolae, tel. 14 17 76, 14 15 25.

Cititorii din străinătate se pot abona la revista „22” depunînd costul abonamentului în contul nr. 47 218 1600030 — Banca Comercială Română sector 1, str. Londra nr. 10 (cu specificația: pentru revista „22”) sau trimițînd un cec pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei nr. 120, cod 70179, sector 1, București, România. Costul unui abonament pentru zona europeană este de 52 dolari pe an (26 dolari pe 6 luni, 13 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibilă (84 DM anual, 42 DM pentru 6 luni, 21 DM trimestrial, 300 franci francezi anual, 150 franci pentru 6 luni, 75 franci trimestrial). Pentru celelalte continente, prețul unui abonament este de 62 dolari anual, 31 dolari pe 6 luni, 15,50 dolari trimestrial.

Expedierea revistei se face de către redacție. În costul abonamentului sînt incluse și cheltuielile de expediție.

NECULAI CONSTANTIN MUNTEANU

NOI MANEVRE ÎN FRONTUL TUTUROR MANEVRERELOR NAȚIONALE

Frontul Salvării Naționale are multe și grele răspunderi pentru starea de marasm politic, economic, social și moral în care se află țara, pentru imaginea negativă a României în lume, deloc încurajatoare pentru investițiile străine și pentru creditele așteptate din Occident, fără de care nu sînt posibile punerea în practică a reformelor economice, ieșirea din mizeria planificării centralizate și trecerea la economia de piață. Și asta încă de pe vremea cînd Frontul mai era încă „sîrîns unit în jurul...”. Sîrîns unit mai ales în jurul trecutului celor mai de vază dintre membrii săi. Lupta pentru putere, incapacitatea de a se rupe de trecut și tentațiile totalitare care animă multe din actele noii puteri, populismul de trei parale, de sorginte curaj comunistă — „noi nu vindem țara”, modelele cînd suedez, cînd japonez, statul social și protecția socială —, naționalismul atos și băhos, incapacitatea de a pune capăt conflictelor sociale, etnice, confesionale, cînd n-a fost vorba de incitare deliberată, dezbinarea sîndicatelor, reforma economică ezitantă și haotică pusă în practică, mineriadele, enigmile și minciunile revoluției, incapacitatea de a rezolva cîștîi problema Securității, tolerarea și chiar încurajarea corupției, inclusiv la nivele înalte ale puterii și cîte altele au împins țara și societatea românească într-o stare de blocaj, de nepușînță, de neliniște vecină cu disperarea. Cîștîi despre imaginea României în lume... Toate acestea au fost posibile pentru că Frontul Salvării Naționale n-a fost preocupat de nimic altceva decît de putere și de consolidarea ei, cu orice preț și prin toate mijloacele.

Ruperea Frontului în reformiști și conservatori, de fapt un conflict de interese și de persoane, e pe cale să adauge o nouă tuză negativă democrației originale practicate pe malurile Dimboviței, cu grele consecințe pentru prezentul și viitorul țării, pentru imaginea ei în lume. Dîhonia din Front are ecouri negative în Parlament. Concret este vorba despre finanțarea campaniei electorale și despre „finanțarea partidelor”.

Legea privind alegerile locale prevede mai mult ceea ce este interzis. Articolul 48 precizează că „este interzisă subvenționarea campaniei electorale cu fonduri din străinătate sau nedecarate publice”. Abia în articolul 101 se spune că „cheltuielile pentru organizarea și desfășurarea alegerilor se suportă din bugetele locale”. Iar „cheltuielile Comisiei electorale se suportă de guvern”. Guvernul actual, care are între priorități asigurarea condițiilor pentru înțelegerea de alegeri „libere și corecte” a înaintat Parlamentului un proiect de lege pentru finanțarea partidelor în alegerile locale. Suma prevăzută nu e prea mare, circa 200 de milioane de lei, ceea ce nu reprezintă decît o cincime din costul probabil al recensămîntului.

Nu mai că lucrurile s-au împotmilit brusc, un grup important de parlamentari fesenști, cu sprijinul oportuniștilor de serviciu, au blocat legea, care are acum toate șansele să fie respinsă. Complicțiile au intervenit după ruptura din Front și după încercarea de forță a senatorului Vasile Văcaru și compania, așezăți în mod hotărît de partea lui Ion Iliescu în conflictul public cu Petre Roman, și după intervenția grupului de deputați condus de Marian Enache, care militază pentru „unitatea Frontului, chiar și fără Petre Roman, și pentru întoarcerea la puritatea principiilor social-democrației”. Mai nou s-a constatat că Frontul s-a născut social-democrat, precum Atena din capul lui Zeus. În falmoasa ședință a Colegiului director al F.S.N., în parte publică, miniștrii lui Văcaru, care doreau o convenție extraordinară, avînd ca țintă debarcarea liderului național, au suferit o înfrîngere categorică. Mai abil, încă a dată, Petre Roman le-a tras covorul de sub picioare, reușind să dețoece manevra convenției extraordinare, în favoarea unei convenții statutare, în marie, cum fusese stabilit. Aflați eu sula în coastă, nesuportînd înfrîngerea, nicîdecum să se mai și adape din ea, cu o ură nelpăcată, puștii și-au sopit atunci în barbă, barba lui Dumitrascu, să-si la revanșă. Și, unde dai și unde crapă, a crăpat în Parlament. Un grup de parlamentari fesenști, după începerea discuțiilor legii finanțării partidelor, au ajuns la o concluzie extrem de patriotică și foarte grîbulă cu banul public: legea nu e bună, subvenționarea partidelor este „inopportună”, „nedemocratică”, ba chiar și „nesocială”, că ar fi mai bine dacă banii ar fi cheltuiți pentru pomul de Crăciun, pentru copii, pentru handicapați, pentru pensionari. Argumente populiste, la care opinia publică este extrem de sensibilă. Manevra e cu hătale tunură. Partidele de opoziție din Parlament, ea și cele din afara Parlamentului, nu vor putea pleda pentru finanțare în aceste vremuri de austeritate fără riscul de a fi acuzate că se îngheșă la cîolan și doresc să risipească banul public în lupta pentru putere. Oportuniștii din alie-

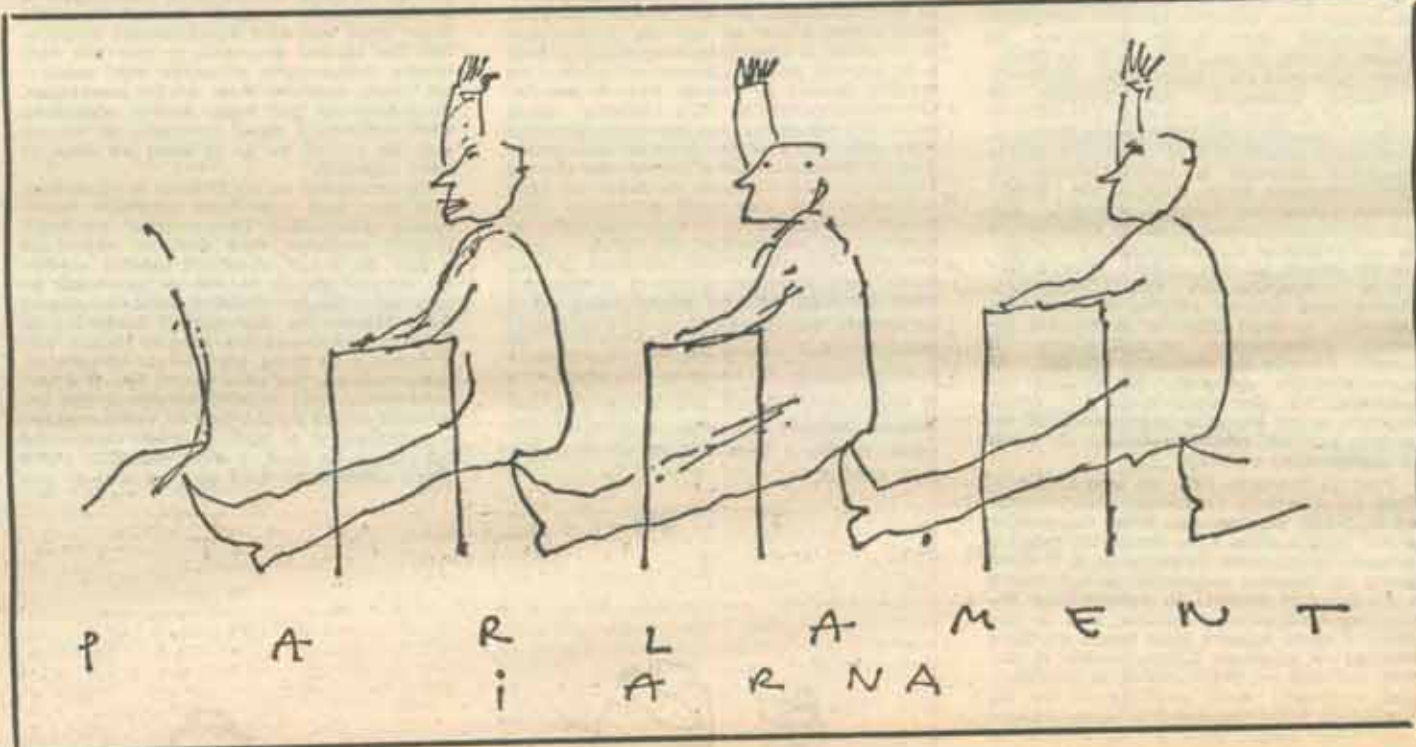
partide, mai bogate, cu fonduri provenite nu se știe de unde, ca să nu spunem mai mult, au sărit urgent pe ocazie, transformînd-o în argument electoral. În priviți la noi cum ne stă la inimă grija pentru banul public!

Că banii care s-ar economisi prin nefinanțarea partidelor nu vor ajunge la cei cărora, chipurile, le-ar fi destinați, că, chiar dacă ar ajunge nu vor fi decît o

sînt libere să nu accepte finanțarea și să eedze banii pentru scopuri caritabile, dar n-ar fi nici prea cîștîi și nici prea democratice să împiedice accesul la finanțarea partidelor care nu dispun de fonduri.

S-ar părea că gruparea fesenistă anti-Roman, cu sprijinul oportuniștilor din alte partide, dispune de majoritatea necesară pentru a respinge legea finanțării partidelor în alegerile locale. De pierdut

vor pierde mulți. În primul rînd, dl. Theodor Stolojan, care a afirmat că una din sarcinile guvernului său este asigurarea unor alegeri libere și corecte. În absența subvenționării campaniei electorale, alegerile nu vor fi nici libere, nici corecte. Facilitățile limitate promise partidelor în absența subvenționării nu sînt decît un paleativ. Va pierde și dl. Ion Iliescu, deși domnia sa nu prea mai are multe de pierdut după atîtea mineriade și după intervențiile sale nu tocmai conforme cu Constituția, care doar respîră separarea puterilor în stat. Va pierde F.S.N.-ul, care va continua să fie perceput ca un partid comunist și nu social-democrat. Va pierde și România, pentru că eliminarea sau diminuarea șanselor opoziției și pe această cale, va fi dovada că sîntem încă departe de democrație, iar cea care există e prea de tot originală.

picătură de apă pe o piatră încălzită, nu mai are nici o importanță. Importanți e să i se dea o nouă lovitură lui Petre Roman. Pentru că o parte importantă din suma destinată finanțării partidelor ar reveni partidului majoritar, controlat încă de Petre Roman. Cow-boy-ul Senatului s-ar fi și exprimat public: „nici noi, dar nici ei”. Manevra pare sinucigașă, avînd în vedere scăderea generală de popularitate a Frontului. Dar nu e chiar așa. Nimeni nu va putea împiedica autoritățile locale, de neță culoare trandafirie, să folosească toate mijloacele materiale, și nu numai materiale de care dispun și să le pună la dispoziția candidaților Frontului indiferent ce arîpă ar reprezenta. Ceea ce se va întîmpla cu siguranță. Nomenclatura locală are calitatea că se stringe instinciv în jurul puterii. Nici nu prea are de ales, avînd în vedere că „privatizarea” e făcută oamenii, ba i-a mai și împins la tot felul de matriparlicuri, știute și notate de insituiții care nu fac politică, dar care veghează și pot chema la ordine cu mare eficiență electorală. Așa că dinspre partea asta Frontul nu are motive prea multe de neliniște.

În schimb, manevra, populistă cît e cuprinde, va da o lovitură destul de grea și deloc democratică partidelor din opoziție, în general partide sărace, lipsite de mijloace materiale și financiare, în afara celor simbolice provenite din cotizații. În dificultate se vor afla P.N.T.C.D., P.N.L., P.S.D.R., M.E.R., P.A.C., numai parțial U.D.M.R., care dispune de un electoral compact și disciplinat, precum și alte partide de mai mică auzvergură politică, dar aflate în opoziție. Pentru că alimeni nu poate concepe o campanie electorală fără deplasări extreme de costisitoare, intruniri, închirieri de săli, broșuri, afișe, presă, publicitate, emisiuni de radio și de televiziune.

Manevra politică și demagogia frontiştilor care au propus renunțarea la subvenționarea partidelor și a campaniei electorale e cusută cu ață albă și a fost denunțată ca atare de reprezentanții opoziției, inclusiv de unul din liderii Frontului aflat în echipa lui Petre Roman. Demagogia frontiştilor care aduc în discuție modul mai mult decît discutabil în care unele partide au utilizat fondurile primite cu ocazia alegerilor din mai 1990 e o armă cu două tăisuri. În primul rînd că au avut suficient timp să ceară public deconturile pentru cheltuielile acelor bani, pentru matriparlicuri avem și o Justiție care încă n-a intrat în acțiune, dar n-au făcut-o din simplul motiv că într-un astfel de caz și Frontul ar fi fost primul obligat să dea socoteală ce, cît și cum a cheltuit în alegerile trecute.

Cîștîi despre partidele oportuniste care s-au alăturat celor care au propus nefinanțarea partidelor, pe lingă că ar trebui să prezinte public proveniența fondurilor,

HORAȚIU PEPINE

AUTORITATEA CONSTITUȚIEI

O contribuție de fond între gruparea majoritară și opoziția a fost mereu aceea dintre a gândi care pune statul și proprietatea de stat mai presus de individ și proprietatea privată și concepția opusă de esență liberală. Argumentul invocat — cu o ocazie sau alta — că revoluția înseamnă tocmai modificarea raporturilor între stat și individ, a rămas de multe ori fără urmare. Opoziția n-a prea reușit să convingă poate pentru că argumentele au fost prea generale și pentru că e dificil să disloci niște modele mentale bine înrădăcinate. În această situație mai simplu și mai eficient este apelul la autoritate. Dar care autoritate? Tradiția antebelică a fost invocată fără succes și a stîrnit mai degrabă reacții de iritare. Noua Constituție însă, poate tocmai datorită accidentelor prin care a trecut elaborarea ei, a devenit în ochii majorității parlamentare o autoritate. Iată de ce simpla invocare a Constituției a avut mai mult succes decît orice argumente ideologice.

Primul ministru, după instalarea sa, a luat binecunoscutele măsuri prin care agenții economici trebuie să-și transforme în lei toate resursele valutare. E neconstituțional, s-a spus, și afirmația aceasta a tulburat. Puștin înainte de vacanță Guvernul a înaintat Parlamentului un proiect de lege pentru deblocarea financiară. Proiectul conținea însă în partea finală două articole prin care se modifica Legea nr. 15/1990, cu intenția de a se oferi o aparență legală măsurilor financiare ale Guvernului. Aceste două articole au fost respinse.

Această lege prevedea decontarea prin compensare a plăților restante în economie. Datoriile întreprinderilor sînt luate încă o dată în seama statului, dar numai pentru agenții economici cu capital de stat. E neconstituțional, s-a spus și de această dată, și gîndirea liberală a triumfat neașteptat, în lege introdusă-se și agenții economici cu capital privat. Amendamentul a fost propus de tinerii liberali și Camera l-a votat spre stupora și lui Marțian Dan care nu mai știa ce să inventeze pentru a demonstra că nu a fost împlinit cvorumul. De altmîndu cvorumul a fost calculat tot după

Constituție și nu după regulamentul Camerei care urmează să fie și el modificat.

Cu legea contabilității s-a petrecut un lucru asemănător. Potrivit proiectului, statul avea dreptul să retragă din contul unui agent economic o presupusă datorie pentru plata impozitelor, fără să aștepte o hotărîre judecătorească. Este un alt mod de a spune că proprietatea de stat este privilegiată în dauna celei private. După lungi discuții, articolul cu pricina a fost respins pe motivul întemeiat că este neconstituțional și soluția a fost amînată pentru sesiunea care tocmai a început.

Dificultatea cea mare este că se invocă Constituția, dar tot potrivit Constituției legile trebuie examinate înainte de promulgarea lor de Curtea constituțională care încă nu s-a fost înființată. Pînă atunci nimeni nu poate exercita o cenzură asupra legislativului și, după cum vom vedea, nici de atunci încolo nu poate fi vorba de o adevărată cenzură. S-a spus că noul organism, care urmează să se constituie (Curtea constituțională) este un fel de a patra putere în stat, deoarece nu este subordonat nici uneia dintre cele trei puteri consacrate. Din punct de vedere formal este pe deplin adevărat. Ca funcționalitate însă Curtea constituțională este mai degrabă o instanță cu rol consultativ deoarece în caz de litigiu decizia finală aparține Camerelor reunite. Curtea constituțională funcționează ca o comisie juridică care doar propune și nu hotărîște. Ce urmează de aici? Că, în practică doar autoritatea Constituției în constituția parlamentară poate, cu adevărat, să fie hotărîtoare. Inceputul este încurajător. Invocarea Constituției împresionează, dar este de menționat un detaliu care n-a scăpat nimănui și anume faptul că tocmai opoziția a fost aceea care a invocat Constituția iar F.S.N.-ul — pînă acum cel puțin — n-a lăsat copleșit de autoritatea unui text, pe care, în urma votului, îl revocă aproape în exclusivitate. Paradoxal este că respectarea Constituției va fi — în lunile care mai rămîn — o probă de încercare nu pentru opoziție, ci chiar pentru formațiunea majoritară.

RADU POPA

PATRIMONIUL MONDIAL

Grecii — cei adevărați, blocati cu peste trei mii de ani în urmă din inima Europei, de unde au coborât în Elada și Bazinul esteic dând naștere civilizației clasice care a rămas printre cele mai frumoase și mai importante — au înregistrat și transmis stăruie despre cele șapte minuni ale antichității, creațiile excepționale și fără de seamăn ale genului omenesc.

Mult mai aproape de noi, cu numai două decenii în urmă, după încercări succesive mai mult sau mai puțin reușite de depășire valorică unanim acceptată a creațiilor generațiilor petrecute de atunci și până în noi, conclavul specialiștilor patronat de generoasa și călătorească mondială cunoscută sub numele de UNESCO a căzut de acord și a instituit conceptul de Patrimoniu Mondial. Convenția constituită și probejării patrimoniului mondial a fost încheiată în 1972. Extinzând sfera noțiunii de patrimoniu aparținând interesului omenirii, alături de monumentele istorice celebre și de ansamblurile de arhitectură cu caracter de unicat au fost incluse și siturile naturale moștenite din epoci geologice. Prezervarea tuturor acestor obiective interesează în mod prioritar și general întreaga colectivitate umană, ceea ce îi aparține dincolo de granițele politice și administrative actuale. Măsurarea și pierderea lor sînt considerate în egală măsură drept strălucire individuală și colectivă, atentat asupra cadrului de viață și generațiilor viitoare.

Pînă în ianuarie 1991, un număr de 115 state au aderat la Convenția Patrimoniului Mondial, țara noastră fiind din păcate și din motive încă bine cunoscute printre ultimile semnatare. Departe de a fi doar motiv de mîndrie națională, de subliniere a contribuției proprii la constituirea tezaurului civilizației mondiale, sau de încitare și unel interes care poate produce venituri — ajutoare internaționale și turism cultural —, participarea la patrimoniul mondial este condiționată de îndeplinirea anumitor condiții și de acceptarea unor reguli care (în de abordarea internațională a subiectului. Motivul suplimentar de a pune față în față noțiunea suveranității restrictive și primitiv înțeleasă, după principiul conform căruia „acasă la mine fac ce vreau și nu dau socotă nimănui”, cu noțiunea generoasă și de perspectivă, tot mai larg acceptată, după care creația antecesorilor fiecărui popor, indiferența de dependențele administrative actuale, este componentă a creației europene și mondiale, interesînd — fie și în măsură sau cu accente deosebite — întreaga colectivitate umană.

Lista monumentelor și siturilor populare de cea mai mare parte a statelor semnatare ale Convenției și înscrise ca fiind parte din patrimoniul mondial este mult prea lungă și prea variată pentru a putea fi trecută în revistă. Printre țările cu cele mai numeroase înscriri se numără India (19), Franța (17), Statele Unite (16) și Grecia (12), în timp ce Italia s-a limitat la înscriserea a numai 7 obiective din fabulosul ei patrimoniu. În fiecare an lista se îmbogățește cu urmarea a acceptării de către un comitet internațional de specialiști a propunerilor venite sub formă unor dosare complete, însoțite de documentații foarte detaliate care respectă reguli stricte. În acest fel au ajuns (și vor veni) în Bulgaria, Ungaria sau fostă Uniune Sovietică, să înscrie pe listele patrimoniului mondial 2 și respectiv 5 obiective. Același comitet este îndreptățit și în anumite cazuri să decidă radierea temporară sau definitivă din liste a unor obiective care, din diferite motive, și-au pierdut calitățile necesare considerării lor ca părți constitutive ale categoriei patrimoniului mondial.

În afara justificărilor istorice, artistice, sociale, geografice sau de altă natură menite să susțină atribuirea calității de patrimoniu mondial unui obiectiv oarecare, este firesc ca decizia să fie condiționată de existența în țara respectivă a unui sistem de norme legale și de garanții care să asigure protejarea și prezervarea viitoare a monumentului, ansamblului sau sitului respectiv, certitudinea conservării riguroase a tuturor elementelor care-l definesc de la substanța proprie și parametrii utilizării sale și pînă la menținerea ne schimbata a mediului înconjurător considerat drept zonă de protecție. Întreținerii cu care se adoptă în țara noastră legislația specifică protejării monumentelor istorice, legislațiile rămînă în continuare sub formă de proiect înaintat Parlamentului, a făcut ca primul grup de propuneri românești privind înscriserea unor monumente în listele patrimoniului mondial să nici nu poată fi luate în discuție. Este vorba de grupul mănăstirilor din secolele XV—XVI din nordul Moldovei avînd bisericile decorate cu picturi murale exterioare, de ansamblul compus din biserică fortificată de la Bîrta din județul Sibiu cu tîrnul medieval încon-

jurilor, necrom și de mănăstirea Hurzii din nordul Olteniei, cu întregul complex de construcții care o înconjoară.

Acestor trei obiective li s-a alăturat, ca reprezentînd categoria monumentelor săturii, porțiunea semnificativă a Deltei salvată de inovațiile și intervențiile criminale din ultimul deceniu, amenințînd cu distrugerea acestui sit cu caracter de unicat. Spre deosebire de monumentele amintite mai sus lipsite decumdată de un cadru legal protector, măsurile administrative-legislative luate în legătură cu salvarea Deltei au fost considerate suficiente pentru ca în comisia internațională de specialitate să fie acceptată înscrierea obiectivului conform dosarului întocmit.

Cîți privește monumentele noastre istorice, centrele urbane vechi și prețioase sau siturile cu încărcătură artistică și istorică excepțională, pentru care s-au întocmit liste interne și se pregătesc dosarele necesare prezentării lor la forurile internaționale de specialitate, persistă periculoasa iluzie că ele vor fi acceptate ca atare și finanțate internațional fără a se asigura pe plan intern complexul de condiții impus de reguli. Fără o legislație corespunzătoare, fără inițierea unor activități specifice din categoria drumurilor de acces și instalațiilor energetice (am în vedere cetățile dacice din munții Orăștiei), fără blocarea hotărîții pe plan central și mai ales local a tuturor acțiunilor declanșate în ultimul deceniu în detrimentul monumentelor noastre, acțiunile care din păcate mai contribuă în virtutea unei anumite inertii și a apăsării unor interese noi, nu avem șanse de a ne înscrie monumentele de vîrf în listele patrimoniului mondial. Iar în spațiile monumentelor de excepție așteptăm aște și mii de monumente, ansambluri și situri istorice scăpate de urgența ultimelor decenii, pentru a beneficia de atenția care li se cuvine.

lupte în primul rînd. Toate acestea sînt însă de domeniul trecutului. Realitatea prezentului este însă aceasta: pînă la alegeri mai sînt patru luni, iar televiziunea este aceeași: ipocrită, mincinoasă și supusă prin conducerea sa bifecală în exclusivitate puterii. Nu cred că este necesar să mai argumentez, că fără o schimbare, alegerile viitoare vor fi un nou fiasco (pentru opoziție, desigur).

Fără a face apologia jumătăților de măsură, un lucru este însă evident, puterea nu va lăsa din mină singura forță de care dispune în momentul actual. În acest context schimbarea structurilor din televiziune, a mentalității și a celor două personaje nefaste: Emanoil Valeriu și Răzvan Theodorescu, pare iluzorie. Dacă se cere tot, nu se va obține nimic. Vor exista disensiuni nesfîrșite, tirgulii în cel mai balcanic stil, vizite la președinte și prim-ministru, care vor amina, tergiversa, vor spune că nu este de competența lor, iar în final problema se va împotmoli în angrenajele mașinii de vot feseniste (care pînă una-alta funcționează impecabil). Iar timpul presează, se lucrează deja contra cronometru, eficiența unei campanii fiind, conform unor studii americane, de minimum trei luni. Astfel, obținerea unor schimbări, chiar esențiale, pe ultima sută de metri, nu ar fi decît un bluff. O nouă capcană.

Că rezultatul nu va fi decît o cosmetică, este clar, mai ales dacă analizăm intervenția Convenției Democratice pe lângă primul ministru, care desigur, principial a fost de acord, repetînd printre zîmbete, stîrșite de nu se știe ce (probabil de comicul propriu situației), chiar cuvintele d-lui Manolescu, dar pasînd problema în grădina parlamentului, care la rîndul său a trimis-o în lipsa lexii audio-vizualului, președintelui. Tot ceea ce s-a reușit a fost înființarea unei comisii (compusă din reprezentanți ai partidelor) de supraveghere a echilibrului și corectitudinii campaniei televizate. În fapt, a unui echitabil acces (care oricum nu cred că s-ar mai fi pus

înînd loc de somnifer. Căci una este să vezi lupta politică pe viu, să vezi confruntarea de idei, interese și personalități și mai ales să le vezi prin comparație, și alta să-l ascuți pe reprezentanții partidelor exprimîndu-și pe rînd, ca la școală, părerile despre democrație. Este o mare diferență între a urmări de exemplu, pe reprezentanții opoziției și ai fesenului, contrazicîndu-se și combătîndu-se (va fi puțin probabil să-și cînte unul altuia în strună), sau răspunzînd întrebărilor ziariștilor în cadrul unor conferințe de presă netălate și cenzurate (de asta va avea grijă comisia), și între a urmări aceste emisiuni insipide, menite purcă să taie orice interes pentru politică. Ca să nu mai discutăm ce interesant ar fi ca în loc de discursurile monolog ale domnilor Iliescu și Roman (a căror candidatură nu se va mai lăsa mult așteptată), să-i vedem pe aceștia doi față în față, eventual împreună cu domnul Manolescu.

În America sau Italia, de exemplu, toate aceste dezbateri electorale se desfășoară după anumite reguli, existînd și un organizator din partea televiziunii (sperăm să nu fie d-l Emanoil Valeriu), care nu permite ca întrebările sale să fie mai lungi de un minut și răspunsurile de cinci. Deci ceea ce sper este ca noua comisie să ceară inițierea unor astfel de dezbateri publice. Să nu uităm însă, că aici există și un risc, acela că oamenii pot face comparațiile necesare și că cel mai bun va învinge.

Iar ca să fii „bun” și să învingi (vorbesc tot de ceea ce se petrece „dincolo”), pe lângă calitățile morale, intelectuale sau de politician, pe lângă biografia care este disecată la vedere, mai trebuie să posezi și arta apariției în public. Iar cine nu o are, este învîtat. Cum să se îmbrace, cum să se miste, cum să vorbească, cum să stea în fața unei camere de luat vederi (fără să se uite speriat în stînga și în dreapta), cum să zîmbească (degrabă ne revoltăm acum împotriva d-lui Iliescu). Este o întrebare secolă electorală aici, care poate părea superficială, dar care în esență este o problemă electorală joacă un rol important. Nu ne putem imagina un viitor președinte american privindu-și pantofii în timpul unui interviu (unde există un punctaj acordat funcției de concretizarea și deschiderea cu care răspund), sau aruncînd zîmbete năvinge și fără rost în jur... Mă gîndeam că poate ar trebui și viitorii noștri lideri politici să învețe aceste mici „trucuri” sau eventual să „importe” oamenii care să-i învețe... Mă gîndeam că în această campanie, opoziția nu trebuie să se bazeze numai pe deruta electoratului, pe lipsa de popularitate și greseliile actualei puteri. Care să nu uităm, este mult mai versatil în astfel de treburi și poate scoate în ultimul moment niște ași din mânecă. Cum ar fi împărțirea acelor 30% bonuri de valoare către populație sau chiar un nou candidat popular.

Mă gîndeam că doi ani s-a erou un canal de televiziune independent. Că au fost oameni care au ajuns în pragul morții pentru el. Mă gîndeam la toate acestea privind SOTI, receptat acum de aproape 7 milioane de oameni. Mă gîndeam și imi venea să plîng privindu-l pe cel doi prezentatori cu iz de Cintărea României care își citeau textele ca pe o poezie patriotică prost învățată. Mă gîndeam că poate și opoziția privește această emisiune atît de independentă și de un nivel atît de scăzut. Desigur, lipsa banilor, a reporterilor, a utilajelor, a specialiștilor. Mă gîndeam însă că e păcat...

I A R N A

ANDREEA PORA

ȘCOALA ELECTORALĂ

Mă gîndesc la oboseala și lipsa de speranță din jur. La oamenii (uneori aceiași) care aprind luminări la troleie, dar și la mormintul Ceausescu. La permisivul care plutește în aer și de care vorbim mereu, transmîndu-l ca pe un cod secret. La acest pesimism injectat în doze zilnice, care (ca și speranța), gîlcează din sfera cotidianului în cea a politicii. Care își are sorganice în cozile de la piine, în bălțile de zăpadă înnegrită, în gongaiele urit micșoitore ce au învădat orasul (noaptea cu gerul care omoară microbi și gonestie o parte din sobolani), în întunericul de pe străzi și frigul din case, în copiii care cer și părinții care ridică din umeri. Și care moare (sau revine) în fața Parlamentului și a micului ecran.

Mă gîndesc la cei s-a murit pentru această televiziune. Dependența și independența. La cele speranțe s-au risipit pentru și prin ea. Mă gîndesc la acuzația care s-a adus greviștilor foamei de la Universitate, de a-și fi transferat saerificiul din slujba unui ideal („Vrem adevărul”, „Fără comunism”) în cel al unui fapt alii de conerici — independența televiziunii. Atunci gestul a părut o abdicare. Acum, o premoniție. Poate singurul de după 21 decembrie care necesită și justifica sacrificiul. Pentru că tot răul ce s-a construit și consolidat în acești doi ani, toată forța puterii s-a bazat și se bazează pe televiziune. Pentru ea, independența, trebuia făcut mai mult decît demonstrații, greve, și stôrări politice de culise, pentru ea ar fi trebuit opoziția să

în discuțiile de data aceasta) la... programele deja elaborate de dl. Theodorescu, un acces la linile directoare ale domniei sale care nu se deosebesc prin nimic de tipicul trecutului campaniilor. Să ne amintim emisiunile „În fața națiunii” sau „Acum partidele politice”, un amalgam lipsit de individualitate, o ciobă făcută din cinci-case partide pe seară, din care nu se reținea nimic, nici măcar titlatura sau semnul electoral și care se pierdeau într-o uniformitate plăticioasă... Iar așa cum ne-a avertizat gomos președintele TVR, se va merge pe același drum (al cărui succes a fost doar verificat), cu diferența că acum, nou înființata comisie va controla împărțirea plăcintelor. Timpul acordat fiecărui partid, conform calculului făcute de același domn (50—60 minute pe săptămînă) ar fi arhifufficient. Ne-au fost deja oferite cîteva mostre de asemenea emisiuni maraton, ultima, în care PNT, PNL, UDMR, PAC și FSN au fost înghesuite într-o singură oră precum sardetele într-o conservă. Nu m-ar mira dacă în curînd vor începe să sosească la redacție acele binecunoscute scrisori care cer înlocuirea acestor emisiuni cu filme „de acțiune”. Deci pe bună dreptate, ne putem întreba care va fi rolul acestei comisii, căci la prima vedere seamănă cu o binecuvîntare adusă inovațiilor d-lui Theodorescu, care, fără discuție, este bine înfipt în jîlful de la etajul unsprezece.

Sau poate comisia are alte planuri de care noi nu știm? Și odată la post va purcede la solicitarea schimbării strategiei programelor, va încerca realizarea unei campanii după „modelul” democrațiilor occidentale? Căci „acolo” oamenii specializați în domeniu au descoperit de mult ineficiența monologului în fața camerelor de luat vederi (cînd spun monolog, în acest context, mă refer la intrunirea unui singur partid care să își prezinte minune în sir programul și planurile de viitor). „Acolo”, în Occident, au loc dezbateri fie între mai multe partide, fie cu jurnaliștii. Care indiferent ce ar gîndi dl. Theodorescu sînt mai interesante, ne-

Z Î M B E T U L

I A R N A

ANDREI CORNEA

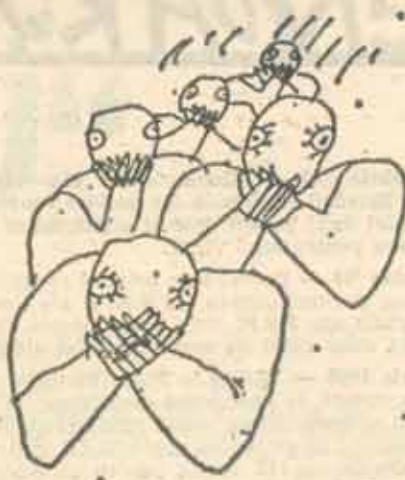
O CARTE DESPRE REVOLUȚIA ROMÂNĂ

Cartea foarte cunoscutului comentator al Europei Libere, Nestor Rates, România: The Entangled Revolution (România - revoluția încurcată), The Washington Papers, 1991, este, desigur, adresată mai întâi de toate cititorului american, susținând în felul acesta un gol manifest. Căci dacă literatura dedicată „Estului” a sporit considerabil în ultimul timp în bibliotecile americane, trebuie remarcat că despre România nu s-a scris prea mult, iar unele dintre lucrări (donă din ele sînt comentarii și de Nestor Rates în cartea despre care vorbim) sînt de o calitate îndoielnică. Lucrarea lui Nestor Rates ar putea fi însă citită cu folos și de către publicul românesc, alături de pălămaș angajat zilele acestea în a discuta, înțelege și aprecia proria sa istorie recentă. Aceasta — cred — mai cu seamă datorită unei remarcabile și speciale calități, foarte rar apărută printre publiciștii noștri — calitate pe care aș numi-o echidistanță.

Este vorba, mai întâi, despre o echidistanță afectivă între lumea de unde vine — România — și cea unde trăiește —

America. De aceea nu avem de a face cu o pledoarie ori cu un demers propagandistic, dar nici cu o analiză seacă, guvernată doar de eventuale interese politice sau strategice. Simpatia pentru revoluționarii Timișoarei, de exemplu, este evidentă, însă autorul și-o exprimă măsurat, în manieră anglo-saxonă, fără exclamații. Autorul nu are nici un fel de apăsare deosebită față de personajele marcante ale Frontului — Iliescu, Roman, Brucan, Militaru, Mazilu — dimpotrivă chiar, dar el preferă observația, analiza lucidă a setorii afective cu care ne-a obișnuit până la saietate presa noastră. Iată de ce calitatea tonului, măsura lui ar putea fi exemplare, iar dacă publiciștii noștri ar adopta ceva din aceste însușiri „anglo-saxone”, cred că nu doar ei ar avea de câștigat, ci și adevărul pe care el îl caută.

Cartea păstrează o distanță relativ egală și între cerințele zenului jurnalistic și studiul istoric. Ea adoptă, putem spune, o perspectivă de „semi-distanță”: Nestor Rates s-a aflat destul de aproape de e-

CINE?
10 - 22
după - 22

venimente, a interviuit numeroși participanți, a studiat în amănunțime presa românească și străină. Stilul său cursiv și plăcut are certe vocații narative, mai ales atunci cînd autorul relatează desfășurarea evenimentelor din 15-22 decembrie 1989. Aceasta este partea cea mai „jurnalistică” a cărții. Dimpotrivă, prima parte, dedicată prezentării „cazului românesc” de dinaintea revoluției, cit și capitolele finale ce încearcă să examineze misterele revoluției, ale „teroriștilor”, cit și să arunce oarecare lumină asupra conflictelor lupte pentru putere și violențelor din cursul anului 1990, sînt scrise în mai mare măsură din perspectiva istoricului. Nestor Rates nu uită, de aceea, contextul: el știe că revoluția română și tot ceea ce a urmat aparțină unui spațiu istoric și geopolitic bine determinat, iar sugerarea particularităților românești nu face cu sine. Exact perspectiva istoricului îl impune autorului temperarea zelului jurnalistic alături de tenacitatea sentințelor categorice, de afirmații șocante, fără însă ca ea să cenzureze și încercarea de a reda pitorescul evenimentului, de a crea iluzia vieții.

De fapt, echidistanța lui Nestor Rates apare cel mai clar în prudența cu care el caută să explice și să lumineze revoluția română și evenimentele ce au precedat-o și urmat-o. Autorul nu ia, desigur, drept

bune declarațiile oficiale — lioșite, de altfel, de coerență, dar nici nu adoptă viziunea de roman polițist pe care se bizuie „teoria conspirației”. De aceea, el critică — într-un totuși justificat — lucrările unui Michel Castex sau Radu Portocălaș. Spontanitatea ridicării în masă a românilor împotriva dictaturii i se pare lui Nestor Rates un fapt incontestabil. Cercetările și analizele sale l-au făcut, pe de altă parte, să pună la îndoială existența unei conspirații bine puse la punct ce avea drept scop răsturnarea lui Ceaușescu de la putere; dar că anumite grupuri din armată, securitate sau partid stabiliseră legături în vederea utilizării în folosul lor a unei schimbări de regim — iată o concluzie ce se impune. Nestor Rates e convins că adevărul definitiv nu poate fi, cel puțin deocamdată, obținut, dar, după el, ipoteza cea mai plauzibilă este cea care ține seama de toate aspectele. Presunerea străzii, înțelegerea secrete, erorile, confuzia, problema complexităților — toate acestea însumate și combinate nuanțează, circumstanțiază și explică revoluția română.

Prudența și evitarea teoriilor extreme caracterizează demersul lui Nestor Rates și în capitolele finale, unde este vorba despre evenimentele anului 1990 și începutul anului 1991. El este, desigur, extrem de critic la adresa rolului nefast jucat de președintele Iliescu mai ales în evenimentele din iunie 1990; el observă menținerea unor vechi structuri și a unor vechi funcționari în posturi de conducere. Pe de altă parte, el explică paradoxul victoriei Frontului în alegerile din 1990 prin lipsa de pregătire a unei mari părți a populației pentru asumarea deplină a libertății și a democrației, cit și prin diferitele erori ale opoziției.

Autorul rămîne echidistant față de entuziasme sau disperări și cînd este vorba despre șansele de viitor ale României. Dificultățile economice, mersul sovăielnic pe drumul democrației, suspiciunea Occidentului creează handicapurți reale; totuși, scrie autorul în concluzie, „pe termen lung viitorul trebuie să fie strălucitor pentru România — o țară foarte frumoasă, cu resurse naționale bogate și cu oameni mîndri. Pentru tot ceea ce a fost sau nu a fost, revoluția din decembrie rămîne punctul de cotitură”.

Revoluția încurcată nu răspunde și nu poate răspunde celor mai multe dintre întrebările care ne chinuie de doi ani încoace. Meritul ei major constă în aceea că, echilibrat și prudent, ea elimină din cursă acele răspunsuri cu totul improbabile, circumscrind o zonă a soluțiilor satisfăcătoare logice și istorice. Nu știm exact ce a fost revoluția română, dar din această carte începem să aflăm ce anume ea nu a putut fi: e un pas necesar spre „descurcarea” ei.

SERGIU TUMANOV

SPAȚIU DE NORMALITATE — ÎNȚRE ILUZIE ȘI REFUGIU

Un anumit spațiu potențial de normalitate — chiar și pentru cei ce nu se puteau lipsi de modalități existențiale, precum meditația și exprimarea — putea fi găsit cu o oarecare bunăvoință, în interiorul sistemului prăbușit în decembrie '89. (Vorbind aici de normalitate, ne vom feri de vreo raportare la standardele occidentale; în egală măsură însă, nu interesează nici „jumătățile de normalitate” în sensul compromisiștilor pe care le observa Saharov la intelectualitatea din spațiul răsăritean, sîntă „să evadeze fie într-un profesionalism îngust, fie într-o viață intelectuală dublă, la serviciu și acasă”.) Zonă limitată din creația literară, zone vaste ale istoriografiei cu atât mai mult cu cît se situau mai departe de prezent, zone din creația tehnică și științifică, zone firav conturate din existența cotidiană, îndoesebi în sfera relațiilor interumane, ca și o serie de alte „zone” — toate acestea puteau constitui un spațiu de normalitate.

Întrebarea care se pune atunci — și se pune și astăzi în măsura în care a rămas fără răspuns — este însă alta: în împrejurări în care existența, în ansamblul ei, apărea deformată pînă la caricatural (sau pînă la tragic), era oare moral ca un asemenea spațiu de normalitate să fie recunoscut ca atare și „fructificat”? Reversul acestui demers intelectual de recunoaștere și fructificare pare să fie — în ochii celor intransigenți — legitimarea involuntară (cea voluntară, evident, nu interesează) a lumii absurde a totalitarismului. Nu se poate spune că acest reproș dur era lipsit de consistență: oricît ar fi rămas de disjuncte, ipotetice, spațiul de normalitate și spațiul absurdului pur, totuși cel din urmă atenua cit de cit imaginea deploabilă de ansamblu. (Oare nu a devenea atenuare s-a produs în ochii Oc-

cidentului atunci cînd acesta s-a hotărît să acorde legitimitate, prin atenția și onoruri, regimului Ceaușescu?) Așadar, pe plan social, pericolul părea a fi perpeșirea — astăzi am zice prelungirea agoniei — absurdului.

Pe de altă parte, pe plan individual, „recunoașterea” spațiului de normalitate putea fi interpretată (suspectată?) ca fiind o motivație pentru asigurarea unui confort interior; cu atât mai mult cu cît n-ar fi fost ilogică nici exagerarea dimensiunilor spațiului de normalitate de dragul aceluiași confort, în virtutea observației că este greu de precizat un confort limitat, de compromis: calea confortului, fie el și interior, duce deseori pînă foarte departe... Cu alte cuvinte, o anumită zonă de normalitate putea fi anevoie delimitată cu precizie: dacă nu în substanța ei, atunci cel puțin în amănunțirea ei. „Zona” era adesea mai curînd o creație de autor decît un dat real. Negarea spațiului de normalitate de către intransigenți nu era o negare a dreptului la profesionalism, ci doar o atenționare asupra pericolului de a practica o extrapolare a normalității de la profesia strictă (pentru acele, puține la număr, profesioniști care erau scutiți — sau aproape scutiți — de rigorile ideologice comuniste) la un întreg comportament uman (depășind deci sfera profesiei) din care iraționalul tindea să fie eliminat. Or, sistemul era profund marcat de iraționalitate! De unde, falul. Reducînd normalitatea la libertate — principala ei componentă, s-o recunoaștem — citi dintre noi am putut auzi imaginea deprimată a spațiului „liber” dintr-o colivie, de care ne „bucuram” atît timp cît puteam evita contactul dur cu grăul de metal rece?... Rezultatul era o amară pendulare între sentimentul de culpabilitate și nevoia firească de normalitate într-o lume a cărei esență

irrațională nu o puteam accepta în toată monstruoșitatea ei.

Dar, recunoștină agresivitatea extremă a organismelor vitale ale sistemului totalitar, mulți au văzut în spațiul de normalitate o enclavă în sistem, un fel de bază, care, printr-o strategie de efort susținut și răbdare, putea ajunge (cu timpul) la amploarea necesară pentru a „cucerii” (pe cale pasnică) bastionul iraționalului. Probabil, iluzii... Deși prăbușit ca un castel de cărți de joc, sistemul a vădit pînă în ajunul prăbușirii, chiar și pentru cei mai competenți analiști, o stabilitate remarcabilă. Aici însă nu interesează cit de reală a fost stabilitatea, ci percepția spațiului de normalitate în raport cu această stabilitate. Retrospectiv, nu se putea conta pe timp într-o dorită expansiune a spațiului de normalitate. Expansiunea, admitînd că ar fi fost posibilă, era prea lentă nu numai pentru a ajunge să impună supremația normalității, dar chiar și pentru a contracara proliferarea absurdului... Iată deci, încă o dată, spațiul de normalitate ca loc de refugiu; de această dată nu pentru confortul interior, ci ca argument (pretext?) pentru neangajarea într-un „conflict deschis” cu sistemul.

Dincolo de motivațiile individuale, de culpabilitate și de iluzii rămîne întrebarea: respingerea spațiului de norma-

litate trebuia văzută ca un demers în direcția polarizării forțelor și a acutizării conflictului social? Întrebarea vizuoză, mai degrabă, un segment restrîns al societății de ieri (și de azi): ar fi nedrept să se pretindă ca asumarea tragicului (absurdului) existentiei sub totalitarismul comunist să fi atins o proporție de masă. Dar prin aceasta, ce-i drept, întrebarea nu devine mai puțin acută.

Dacă pe plan individual, exagerarea spațiului de normalitate, din motivele discutate mai sus, poate fi presupusă, în multe cazuri, amendată de decență, deci fără trimțiere neapărat, în zona de umbră ale psihicului, pe plan social locul spațiului de normalitate poate fi pus în legătură cu păstrarea unui anumit nivel de vitalitate al comunității. Referirile la mediocritate nu au aici un sens peiorativ cu orice pret, în definitiv, cine se arată preocupat de colectivitate nu poate să facă abstracție de individul mediu și să-l respingă, oricît de puțină satisfacție i-ar aduce. Contestarii autentici de ieri (și de azi) n-au alungat niciodată din sufletul lor dragostea și înțelegerea. Dimpotrivă, ei și-au asumat și amărăciunea atunci cînd au decis că spațiul de normalitate din interiorul totalitarismului nu poate fi acceptat sub nici o formă.

O MIE NOUĂ SUTE NOUĂZECI ȘI DOUĂZECI

CALENDAR 1989-1990-1991

7 IANUARIE
DECEMBRIE
22

PIATA
UNI VERSITATII

22 decembrie '89 — Comunicatul către țară al Frontului Salvării Naționale. Se declară renunțarea la principiul unui partid unic și organizarea de alegeri libere pentru anul viitor.

28 decembrie '89 — Decret-lege privind constituirea, organizarea și funcționarea C.F.S.N. și ale Consiliilor teritoriale ale F.S.N. Prin acest decret Frontul își rezervă doar rolul de organizator al alegerilor.

12 ianuarie 1990 — Miting în Piața Victoriei; sub presiunea străzii, se decretază scoaterea PCR în afara legii și organizarea unui referendum în privința revenirii la pedeapsa capitală. La puțin timp C.F.S.N. decide cu 117 voturi pentru și 4 abțineri anularea celor două decrete.

— În fiecare zi din luna ianuarie au loc manifestații la televiziune și la Piața Victoriei prin care se cere eliberarea din funcții a tuturor persoanelor controversate.

— Primele partide politice constituite, P.N.T. și P.N.L. cer accesul nediscriminatoriu la Televiziune și amânarea alegerilor stabilite pentru luna aprilie.

23 ianuarie 1990 — F.S.N. anunță că va candida în alegeri. Doina Cornea se retrage din C.F.S.N. în semn de protest pentru această decizie. Va fi urmată la diferite intervale de timp de majoritatea celor care se remarcaseră prin disidența lor față de regimul comunist.

28 ianuarie 1990 — Independenți (studenți, muncitori), membrii și simpatizanții P.N.T. și P.N.L. participă la o mare demonstrație în Piața Victoriei. Se protestează împotriva deciziei F.S.N. de a candida în alegeri și se cere demisia echipei conducătoare. Reprezentanții partidelor negociază cu liderii F.S.N. constituirea unui organ largit al puterii în stat.

— F.S.N. organizează o contrademonstrație mobilizând simpatizanții bucureșteni și din provincie. C.F.S.N. din Valea Jiului mobilizează pe mineri și îi transportă la București. Se atacă sediile P.N.L. și P.N.T. iar liderii partidelor sînt amenințați cu moartea.

— În urma negocierilor se hotărăște constituirea unui Consiliu Provizoriu de Uniune Națională în care Frontul își rezervă 50% din locuri, celelalte revenind celorlalte 30 de partide constituite.

12 februarie — O delegație a garnizoanei Timișoara a aviației militare și a Academiei militare tehnice cere o întrevedere cu Ion Iliescu pentru a-și prezenta revendicările.

- 1) Stabilirea adevărului privind rolul armatei în Timișoara în zilele 16-20 decembrie;
- 2) Înlăturarea cadrelor militare compromise;
- 3) Depolitizarea armatei;

— Acestor revendicări s-au raliat 14 delegații ale altor mari unități din țară. Ofițerii contestatar vor constitui CADA, care va fi ulterior interzisă.

16 februarie — În locul lui Nicolae Militaru este numit ca ministru al apărării Victor Atanasiu Stănculescu. Se înființează o comisie guvernamentală „în vederea stabilirii adevărului privind rolul armatei în revoluție”.

18 februarie — Manifestații în fața guvernului. Provocatori amestecați în mulțime atacă clădirea guvernamentală. Sînt arestați 102 cetățeni care ulterior vor fi eliberați.

19 februarie — Minerii din Valea Jiului sînt convocați a doua oară la București pentru „restabilirea ordinii”.

11 martie — Proclamația de la Timișoara, primul document coerent al revoluției române. Punctul 8 cerea să se interzică pentru primele trei legislaturi dreptul la candidatură, pe orice listă al foștilor activiști și al foștilor ofițeri de Securitate.

14 martie — În C.P.U.N. se dezbate legea electorală.

12 aprilie — Autoritățile române retrag viza Majestății Sale Regelui Mihai I, care dorea să petreacă sărbătorile Paștelui în România.

23 aprilie — Inceputul unei manifestații maraton care s-a desfășurat fără întrerupere, noapte și zi, timp de mai bine de o lună în Piața Universității. Manifestanții cer în primul rînd introducerea punc-

telui 8 în Legea electorală și abrogarea Decretului 473 care subordona Radioteleviziunea Guvernului.

24 aprilie — La 5 dimineața manifestații sînt atacate cu brutalitate și arestați. În aceeași zi în ședința CPUN Ion Iliescu condamnă pe manifestații numindu-i **golani**. Cuvîntul va face o neașteptată carieră.

20 mai — Au loc alegeri pentru președinție și cele două Camere ale Parlamentului. Ion Iliescu obține 85,16% din voturi, iar FSN 66,70% la Camera deputaților și 67,10% la Senat.

13-15 iunie — Manifestația din Piața Universității este reprimată cu brutalitate. Minerii aduși în București în dimineața de 14 comit acte bestiale. Ion Iliescu, președintele ales, le mulțumește la plecare. În cimitirul de la Străulești s-au descoperit ulterior morminte recente care purtau inscripția „neidentificat”.

28 iunie — La Ateneul Român, în ședința comună a Camerelor, Petre Roman prezintă lista noului guvern și programul acestuia.

Septembrie — Mari greve în întreprinderile constructoare de mașini din toată țara.

18 octombrie — La o sută de zile de la instalarea Guvernului, primul ministru prezintă în fața Parlamentului un Raport privind starea economiei. Față de luna ianuarie se înregistraseră scăderi la principalii indicatori cuprinse între 11 și 23%. Cifra șomajului declarat: 120 000.

1 noiembrie — Prima liberalizare a prețurilor. Mari manifestații de protest.

Decembrie — Greve în toată țara. Din a doua jumătate a lunii, 11 mari întreprinderi timișorene intră în grevă generală. Se cere demisia Guvernului. P.N.L. inițiază convorbiri la Cotroceni pentru alcătuirea unui guvern de coaliție.

25 decembrie — Majestatea Sa Regele Mihai I, care dorea să petreacă sărbătorile Crăciunului în România, este expulzat din țară.

Ianuarie — Lipsite de sprijinul altor grupări sindicale, sindicatelor timișorene cedează.

20 ianuarie — La Chișinău, Alianța 16 Decembrie dă o declarație prin care consideră nelegal referendumul organizat în privința Tratatului Uniunii. — România primește statutul de invitat în Adunarea parlamentară a Consiliului Europei.

1 aprilie — A doua etapă a liberalizării prețurilor; manifestații de protest.

1 mai — Are loc prima remaniere guvernamentală. Ignorînd înțelegerea avută cu Opoziția, Petre Roman poartă discuții separate cu câteva partide și prezintă lista noului guvern în care intraseră PDAR și PL-AT (Stoiloian și Vătășescu părăsesc cabinetul Roman).

Mai — Greve în multe întreprinderi din țară.

24 iunie — Parlamentul României condamnă pactul Ribbentrop-Molotov.

29 iulie — Se adoptă legea privatizării societăților comerciale. Opoziția s-a retras de la dezbateri.

27 august — Republica Moldova își proclamă independența.

25-29 septembrie — Minerii din Valea Jiului sosesc în București cerînd demisia Guvernului. Au loc confruntări violente cu forțele de ordine; se înregistrează morți și zeci de răniți. Guvernul Roman demisionează.

2 octombrie — Theodor Stoiloian este însărcinat de președinte să formeze noul Guvern cu participarea partidelor din Opoziție.

16 octombrie — Theodor Stoiloian prezintă Parlamentului lista noului Guvern la care participă alături de FSN, PNL, PDAR și MER.

7 noiembrie — Primul ministru anunță primele măsuri pentru unificarea cursurilor de schimb și trecerea la convertibilitatea limitată a leului.

22 noiembrie — Parlamentul aprobă noua Constituție.

8 decembrie — În Republica Moldova au loc alegeri prezidențiale. Este ales unicul candidat, Mircea Snegur.

— Referendum asupra Constituției.

GABRIEL LICEANU

„OMUL NOU“ VA VOTA

„Omul nou“ este inovația care a costat omenirea cel mai mult. Pagubele pe care le-a produs această inovație sînt în principiu incalculabile. La limită ele nu pot fi evaluate decît prin pierderea unei calități fundamentale: viața. Comunismul, generalizat la scara planetei și perpetuat, ar avea ca efect dispariția speciei umane. Pentru că el distruge adăpostul acestei specii, societatea.

„Omul nou“, ieșit din comunism, este asemîni celui eliberat după ani de detenție. El rătăcește în căutarea aceluia adăpost care între timp a dispărut și are căruș contururi s-a sters din mintea lui. Descumpănit, neștiind încotro s-o apuce, el este tentat să se întoarcă la locul detenției sale.

Aceste rinduri au fost scrise cu speranța că, citindu-le, cel eliberat va găsi puterea ca pe ruinele închisorii sale să-și poată ridica adăpostul libertății redobîndite.

Au trecut, iată, doi ani. De-abia în acești doi ani am aflat ce adevărat ce a fost comunismul. Efectele lui de-abia în acești doi ani le-am putut măsura cu adevărat. Cîtă vreme un om stă legat se poate spera că, din clipa în care va fi deslăsat din strînsărea legăturilor sale, el va putea să-și miste brațele, să se aplece, să se întoarcă, să pășească. Dar de-abia dezlegat vom constata dacă el mai știe sau mai poate să se miste. Cîtă vreme un om stă legat la ochi, se poate spera că, dezlegat, el își va recăpăta vîzul. Dar abia dezlegat vom ști dacă privirea lui a rămas sau nu intactă. Cîtă vreme am trăit cosmarul comunismului am sperat cu toții că, odată eliberat de el, ne vom freca la ochi și ne vom trezi la realitatea libertății noastre redobîndite. Dar iată, cosmarul s-a terminat, noi ne-am trezit, ne-am frecat la ochi și continuăm să vedem cu ochii cosmarului nostru; de fapt trăim în umbra lui prelungită, în plasa pe care a aruncat-o, temelnic, asupra noastră și în care, deși ruptă, noi continuăm să ne zbatem.

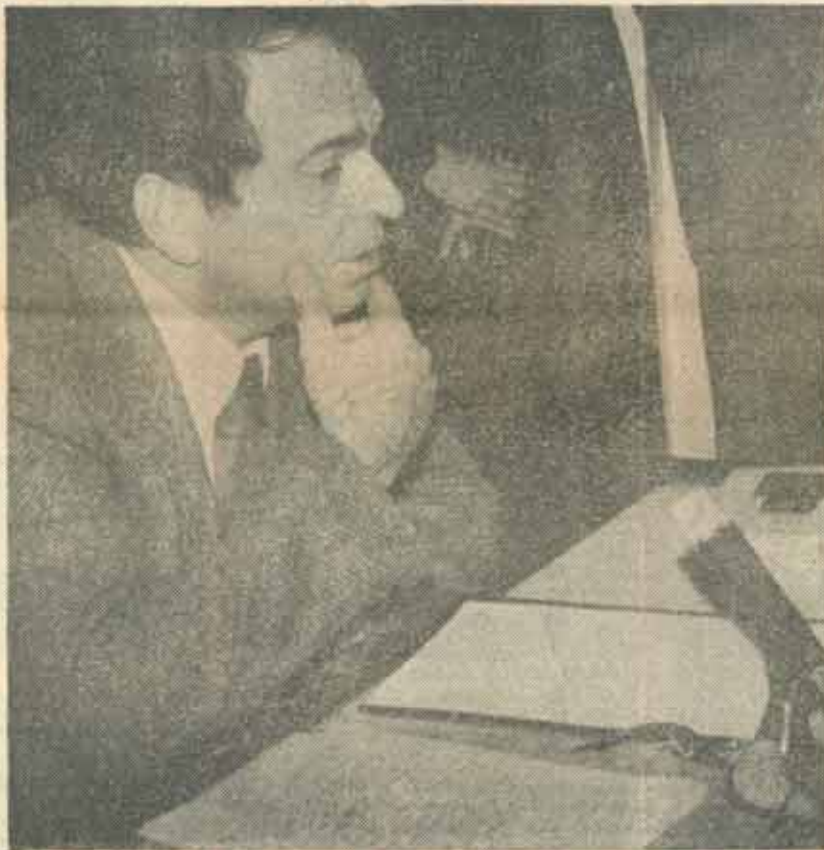
În cite feluri nu s-a vorbit în acești răstimp de doi ani despre boala teribilă numită „comunism“, despre boala această de care a fost atinsă o parte a omenirii, plătind nu se știe ce păcate și întrebîndu-se, atunci cînd mai era capabilă să o facă, de ce eu, de ce noi, Doamne? S-a spus oare totul despre cit de cumplică a fost această boală?

Asemîni sifilisului care se strecoară sub promisiunea voluptății și a otrăvii care se ascunde în măruș superb-umeșit, comunismul este o boală a reducției. Cel care au pus-o pe lume, care au adus-o, care au transportat-o dintr-o parte în alta a lumii știau oare că erau purtătorii unei boli, că paradisul pe care-l promiteau era mineșos, că în urma lor se va întinde iadul, iadul pe pămînt?

Comunismul este boala imaginației și imaginația noastră care se războie pe noi. Noi am imaginat paradisul și am imaginat infernul. Am crezut însă că ele vor rămîne simple proiecte ale imaginației noastre, categorii ale unei lumi de basm, care, tocmai pentru că este de basm, nu are nimic comun cu lumea noastră de aici. Or, prin comunism, categoriile acestei lumi ireale au invadat realitatea. Comunismul a întregit seducător: nu vrem să trăim cu toții în paradis? Nu vedem? Trăim ca niște sclavi, sîntem exploatați, o mîna de oameni se îmbogățeste pe spînzura noastră. Scuturată-vă lanțurile, ieșiți din infern și veniți să construim o societate în care toți să fim egali, drept și înestulăți. Fiecare va avea după pofta și nevoia inimii sale. Promisiunea paradisului, aiei, pe pămînt, în această singură viață pe care o avem...

Capitalismul sălbatic din Anglia secolului al XVIII-lea era, desigur, infernul. Capitalismul primitiv combinat cu un feudalism vestigial, ca în Rusia secolului al XIX-lea, era, desigur, infernul. Dar abia cînd paradisul promis al comunismului a început să ia ființă, cînd au sîrșit în Siberia sau cu un glonț în ceață pentru păcatul de a fi avut o vacă, doi cai și o bucată de pămînt, oamenii au aflat ce adevărat ce înseamnă infernul (și, în speță, paradisul) pe acest pămînt. Abia cînd au fost ridicați noaptea din pat, anețiați, schingiuiți și trimiși, fără judecată, cu zecile de ani în pușcării, oamenii au aflat ce înseamnă ce adevărat infernul și paradisul pe pămînt. Abia cînd au cunoscut disciplina de partid, minciuna organizată, delatiunea legiferată, știința de a-ți ascunde gîndul în fața colegilor, a prietenilor, în fața partenerului de viață și în fața copiilor proprii, oamenii au aflat ce adevărat ce înseamnă infernul și paradisul pe pămînt. Abia cînd, infometat, chinat, umilit, au fost puși să-și man-

este entuziasmul și recunoștința, să aplaude, să cînte, să recite, să scrie lozinci cu trupurile lor, oamenii au aflat ce adevărat ce înseamnă infernul și paradisul pe pămînt. Abia cînd au fost din nou legați de pămînt, cînd n-au mai avut voie să vadă alte lumi, să compare și să înțeleagă, cînd s-a ales pentru fiecare segment al vieții lor fără ca el să fie întrebați, cînd li s-a ales mîncarea, îmbrăcămînta, muzica, filmele, programele de televiziune și numărul de copii,

oamenii au aflat, atunci abia, ce înseamnă infernul și paradisul pe pămînt.

Niciodată setea de putere, megalomania și sadismul citorva, al „conducătorilor“, al „oamenilor de partid“, nu au fost mai bine slujite decît în comunism. Modelul acesta, perpetuat de la vîrf în jos, după ce tot ceea ce însemna elita socială și conștiința morală fusese distrus, a cuprins toate articulațiile și toate nivelele societății, a pustit și a înrăit sufletele, a scos deasupra urîtenia aflată la pîndă în noi, sclavii și tiranul aflați la pîndă în noi, a mutilat mințile și dreapta lor judecată.

Dar dacă purtătorii acestei boli erau oameni bine intenționați? Niciodată vorba „iadul este pavat cu intenții bune“ nu s-a verificat atît de bine și la o asemenea scară precum în cazul comunismului. Faptul că răul este comis cu bună știință (din cinism, perversiune, sete de putere) sau din magnanimitate ignorantă și prostie nu schimbă foarte mult lucrurile. Iar în cazul comunismului, buna intenție sau prostia sînt o scuză de scurtă durată.

Să admitem că al venit, cum se spune, pe lanțurile sovietice sau că te-ai ieșit cu fiori în cale nu din dorința de a pune mina pe putere și de a te căpătuși în noul ceas al istoriei, ci pentru că, intelectual firav și romantic cu lecturi revoluționare sau tînăr ucenic obidit născut dintr-o familie săracă, ai visat, marxist, la o societate mai bună: una fără nedreptate, fără corupția politică a

burgheziei, fără suta lipită pe frunte în preajma alegerilor și fără încăierări și ciomăgești electorale. Ai visat oameni sănătoși, din popor, fii de muncitori și țărani care să conducă țara asta, stricată pînă atunci și supă de „burghezo-mosierime“. Ai intrat așadar în marșul Joe al înnoirii radicale cu inima curată, doritor să aduci binele în acest colț al lumii...

Ai început prin a participa la falsificarea alegerilor unui întreg popor sau ai asistat la această falsificare. În locul caragialeștilor gîinării locale, care te indignau în vremea electoralului burghez, ai pus la cale sau ai asistat la o mistificare de proporții, la o trucare a istoriei. Apoi ai participat sau ai asistat la năsterea Canalului, a închisorilor și a lagărelor de exterminare — pe criteriul de clasă, un criteriu cel puțin la fel de sincer ca acela de rasă, dar în orice caz la fel de absurd pentru că individul pălmea sau dispărea pentru ceva care nu avea nici o legătură cu răspunderea și vina personală. Ce mai rămînea de acum, confruntate cu realitatea, din bunele intenții? Ai strigat în gura mare că te-ai înșelat? Că suprema crimă fusese tocmai intenția de a aduce paradisul pe pămînt? Ai recunoscut că ai stricăt iremediabil ceva, că o lume se

minare, și alia „pașnică“, în care „adversarul“, citi a mai rămas din el, convins deja de spectacolul argumentelor radicale, devine permeabil la tehnicile „muncii de lămurire“, care de astă dată agresează numai conștiințele?

Un proiect, așadar, nu se judecă după calitatea intențiilor, ci ă rezultatelor sale. Faptul că sînt condus în prăpastie cu gînduri bune nu schimbă cituși de puțin realitatea aflării mele în prăpastie. Nicăieri pe glob, vreme de 70 de ani, pe nici un centimetru de pămînt, comunismul nu a adus cu sine decît crima, teroarea, minciuna, indobitocirea și tristețea infinită. Un proiect care s-a dovedit eriminal, indiferent de varianta în care a fost aplicat și indiferent asupra cărui popor, mai poate fi oare în vreun fel eriditat pentru simplul motiv că s-a născut din intenții generoase? Iar aceste intenții sînt cu atît mai periculoase cu cit, din mintea unor visători irresponsabili, ele pot fi preluate de mafioșii cinici însetați de putere sau de sadici resentimentari, devenind diversiunea fără precedent care speculează setea de mai bine a oamenilor, neajunsurile fatale ale oricărei lumi în care am trăi, dar deopotrivă învidia în fața reușitei, instinctul de turmă din noi și ura vulgară în fața a tot ce este excelent.

Diversiunea (sau iluzia irresponsabilă) pe care se bazează comunismul este aceea a societății perfecte pe acest pămînt. Societatea omenescă poate cunoaște, după timp, loc sau rasă, nesfîrșite înfrînșipări, dar ea nu se va odihni într-un chip definitiv dobîndit al perfecțiunii sale. Tot ce am af. ai, după cîteva mii de ani de istorie este că cea mai bună dintre formele posibile ale conviețuirii noastre pe pămînt este democrația societăților de tip occidental; că această formă a societății este plină, la rîndul ei, de neajunsuri, că democrația este loc de mai bine, că ea este deci infinit perfectibilă, dar că în afara ei încep arbitrarul, dictatura sau totalitarismul, că nărsînd-o sau neputînd să o obșină omul rămîne dintr-odată neadăpostit, că ființa lui și libertatea lui sînt în mod esențial amenințate. Societatea democratică de tip occidental nu s-a născut în urma unui experiment făcut de pe o zi pe alta pe corpul omenirii, el reprezintă cristalizarea travallului îndelungat al istoriei care a preluat de la fiecare generație contribuția ei la știința și tehnica organizării sociale. Gîndul că un om (Lenin) sau o generație (a „revoluționarilor“) poate șterge dintr-un gest întreaga istorie a omenirii, declarînd-o, în numele perfecțiunii ei, „preistoric“, urmînd ea în urma altui gest să zămislească, oarecum din nămint, o nouă istorie, cea „adevărată“, poate desigur să se ivească din teritoriul de umbră — de nebunie sau ignoranță — al minții noastre, dar atunci omenirea, toată va plăti această nebunie cu propria ei ființă. După experimentul comunismului oamenii trebuie să învețe să se apere de captivitatea facilă și să renunțe la aspirația paradisului terestru pentru a nu reface mereu experiența infernului pe pămînt. Altmînter, povestea lui Pinocchio, atras de cel doi escroci, prin promisiuni desarte, pe insula trudeilor nedirșite, în care conștii erau transformați în porci, vite și măgari, va putea fi oricînd experimentată pe trupul omenirii.

Pentru că n-a venit din istorie și pentru că a adus cu sine ceva ce n-a mai existat pe pămînt, comunismul pare să fi căzut asupra omenirii asemîni unei civilizații extraterestre care suprimă dintr-un singur gest întreaga noastră istorie, aruncîndu-ne pe toți în confuzia unui cosmar nesfîrșit. Activistul, milițianul, securistul păreau ființe care migrașeră din cadrele speciei umane sau care, mai degrabă, precum în filmele de groază, erau ființe venite de nu se știe unde, care ne cotropiseră înprumutînd oarecum înfățișarea noastră. Vasili Grossman, într-un roman despre anii '30 din Uniunea Sovietică, vorbește despre aceste apariții ca despre „oameni vrăjii“, înșandabili, inexplicabili, ieșiți din țîtinele speciei. Exegeții occidentali pot desigur să construiască sompnoase arheologii, să caute originile intelectuale ale leninismului, dar pentru noi, care am trăit comunismul, este neindolebile că el a fost asociat cu ființe care au apărut de nicînde, invadîndu-ne viața ca un doliu și ca o teroare perpetuă.

Au trecut, iată, doi ani de cînd steagurile extraterestrelor nu mai flutură peste casele noastre. Desigur ei au rămas printre noi pentru că, neștiind nici ei de unde au venit, nu au de fapt unde să se ducă. Încet-încet încearcă să se asemene cu noi; condamnată în viața extraterestrelor, își fac cruce, uneori sîrută icoane, vorbesc cu „domnule“. La rîndul nostru, am descoperit în acest răstimp cit de mult am învățat de-a lungul anilor să semănăm cu ei; ne-au înprumutat gîndirea lor, vorbirea lor, privirea lor. Cînd se pune problema să-ți desemnăm pe cei care ne reprezintă, noi îl alegem tot pe el. Pentru că ne regăsim în el. Încet-încet am devenit ca ei. În acest sens sîntem îmbolnăviți; constatăm, după cîteva zeci de ani, că ne-am transformat în altă specie: „omul nou“ este această altă specie. „Omul nou“ este extraterestru transferat în noi, omul care și-a uitat istoria, care a fost expulzat din istoria proprie, care gîndește, vorbește și privește precum cei care l-au invadat.

JADWIGA STANISZKIS

„CAPITALISM POLITIC“ ÎN EUROPA DE EST

Privatizarea începută încă din 1987 în sectorul de stat în Europa de Est nu a fost rezultatul unei expansiuni a sectorului particular tradițional, dimpotrivă, forma predominantă pe care ea a luat-o a fost o îmbinare specifică între putere politică și capital. Scopul introducerii unui astfel de model de privatizare pornită de sus (începută cu cel puțin doi ani înaintea „meselor rotunde” și a reformelor politice) a fost, în primul rând, păstrarea poziției privilegiate de către o parte a aparatului de conducere care și-a transformat doar baza socială — din politică în economică (pentru a reduce rezistența aparatului la reformele politice care urmau să aibă loc). Al doilea scop a fost formarea accelerată de capital, devenită posibilă printr-un aranjament structural între firmele nomenclaturii și întreprinderile de stat, care duce la transferul unei părți din cheltuielile firmei particulare asupra întreprinderii proprietate de stat sau asupra bugetului de stat. Cu alte cuvinte, s-a creat o modalitate specifică a remobilizării sectorului de stat, în speranța ca acel capital acumulat de către unități particulare — membri ai nomenclaturii — să fie folosit în viitor ca bază a unei privatizări normale care să nu mai exploateze ocazii create de rețeaua puterii. Al treilea scop a fost crearea unei rețele prin intermediul căreia capitalul din Occident să poată eventual pătrunde în blocul răsăritean. Nu întâmplător se înființează „firme ale nomenclaturii” în domeniul industriei de mașini și al celui de bunuri de investiție, amândouă fundamentale din punct de vedere al modernizării Imperiului.

Lozica liberalizării politice care a urmat a modificat, într-o anumită măsură, proiectele amintite mai sus, rămânând însă faptul că procesul de „transformare a membrilor nomenclaturii în proprietari” este în plin avânt în blocul sovietic. În timp ce alte forme de privatizare sînt doar în stadiul discuțiilor, Alacurile politice ale noilor proprietari și-au schimbat doar tactica: acum ei exploatează cele mai legale moduri de privatizare a proprietății organizatoriale.²⁹

Capitalismul politic ca bază structurală a occidentalizării Europei de Est amintește intruciva de tipul cunoscut din istoria secolului XIX. Actorii economiei creati „de sus” constituie factori de transformare foarte importanți: interesul lor în consolidarea legală a drepturilor recent dobândite asupra proprietății pot fi considerate ca un vehicul important în evoluția spre „domnia legii”. Pe de altă parte, însă, o astfel de cale spre economia de piață creează o mulțime de tensiuni și de a-lacuri politice „de jos” în numele unei dreptăți substanțiale. Urmărind cu atenție această formă a privatizării pornită de sus, ajungem la concluzia că privatizarea nu duce neapărat, dintr-o dată, la formarea unei piețe deschise, universale. Dinpotrivă, în prima fază a acestui proces, piața devine și mai segmentată, iar tendințele monopoliste se intensifică. Cele discutate mai sus sînt o sursă în plus a formării accelerate de capital, care ar putea fi etichetată drept al doilea val de „acumulare primitivă” în Europa de Est (de astă dată pe secolul sectorului de stat și nu a agriculturii, ea înaintea).

Cea mai spectaculoasă versiune a privatizării în sectorul de stat, care are loc în Polonia, în Ungaria și începe să apară și în U.R.S.S., este cea pe care am numit-o transformarea membrilor nomenclaturii în proprietari.³⁰ Aici în domeniul comerțului (unde distocă întreprinderile comerciale de stat), cit și cel al producției, se înființează societăți cu diverse combinații de putere și capital, iar, în unele cazuri, se atribuie puteri economice și administrative chiar valoare monetară în capitalul de bază al societății.³¹

În cadrul comerțului, rolul acestor societăți este de a stabili o legătură între capital și piețe de diverse tipuri pentru care alfel nu există nici o posibilitate de contact din cauza regulilor jocului sau fiindcă, fiind izolate între ele de o zonă tampon, ele sînt deschise numai către aceste societăți, considerate de autorități drept intermediari beneficii. Un exemplu de legătură între piețe de diverse tipuri (sau, mai degrabă, între o piață și o cvasi-piață) este organizarea și mobilizarea unor mici fermieri particulari tradiționali din provinciile așezate de-a lungul frontierei cu U.R.S.S., de către societăți aparținând asociațiilor fermierilor (de fapt — aparatul lor). Aceste societăți se ocupă de „comerțul de frontieră” (adesea cu mărfuri în natură) al produselor agricole cu corespondenții lor din U.R.S.S.³²

Un alt exemplu de legătură dintre diverse piețe este preluarea rolului de agent comercial de către societăți particulare în exportul întreprinderilor de stat către piețele capitaliste. Înlocuind astfel ministerul de stat al comerțului exterior. Tot aceiași oameni se ocupă de obicei cu această activitate, dar, de această dată, ei lucrează în propriul lor interes, folosindu-se de informațiile și contactele dobândite în postul lor din cadrul ministerului.³³ Ei muncesc mai eficient, mai rapid și, în ochii partenerilor lor occidentali, ei redue pericolul de dumping (vinzarea eficientă de comerț exterior de stat, la prețuri mai joase decît costul de

întra în contact unele cu altele) este piața de computere din Europa de Est. Cooperative (aparținând unor organizații) sau firme evidente particulare fondate de grupuri de nomenclaturii cumpără computere occidentale de foarte bună calitate (chiar și cele blocate de către stat) și le revind cu un profit industriei sau administrației de stat, armatei etc.³⁴ Firmele particulare de computere conduse de „omul de pe stradă” nu au acces la această piață, a face parte din nomenclatură (nu neapărat din cea de partid) devine deci o condiție obligatorie în acest caz, fiindcă, prin intermediul pieței de

live politice), procese de adaptare a blocajelor (circulația de mărfuri între republici. Numai cei angajați în comerțul de stat (cu acces la informații exacte) și cei care dispun de mijloace de transport (oameni din conducere) pot exploata situația în favoarea lor, deci nu este altceva decît o formă „autorizată” (de către partizanii care se află în jurul centrelor puterii politice) a ceea ce se numea, pînă deunăzi, „speculă”.

Scopul tuturor acestor forme de mobilizare în „zona tampon” dintre diversele piețe și forme de capital este:

— de a înlocui structurile de stat și de a opera în aceeași arie, dar mai eficient (ceea ce tot nu înseamnă o organizare mai rațională a proceselor de producție). Aceste structuri în cadrul cărora operează oameni de încredere din nomenclatură controlează și prezenta sectorului particular tradițional pe piețele străine;

— de a umple alii golurile din Est, cit și cele din Vest create de absurde reglementări de impozite care descurajează tranzacțiile directe dintre întreprinderile de stat și producătorii particulari. Aceste firme realizează profituri de pe urma situației de lipsuri permanente (care există simultan cu rezerve nefolosite). În speranța profitului, oamenii din nomenclatură (cei din sectorul de stat care administrează în același timp și tipul de societăți descrise mai sus) sînt dispuși să pună în circulație o parte din aceste rezerve (pe care numai ei le știu).

Îată motivul principal pentru care elita puterii consimte la înființarea acestor societăți — chiar și în U.R.S.S., pe lângă faptul că structura oficială a administrației economice este absolut neguvernabilă (iar ordinea, rugămintele și controalele — prin care se încearcă o mobilizare a acestor rezerve sînt ineficace. În această activitate de mediere „capitalul principal” este accesul la informație și la mijloace de transport; membrii nomenclaturii au aceste posibilități la dispoziția lor.

1. — În 1987, 30 de societăți ale nomenclaturii funcționau în Polonia, conform datelor anuale în banca de date a noilor acțiuni economice (Institutul de Finanțe, Varsovia); în februarie 1990 — numărul lor ajunsese la aproximativ 42.000 (cotidianul „Rzeczpospolita”, 28 februarie 1990).

2. — Închirierea sau obținerea prin mită a proprietăților cumpărate de partidele politice de la stat (obținute în trecut printr-un echivalent simbolic).

3. — Lozica folosită pentru prima oară în rezoluția Isejului populiste a Solidarității (decembrie 1988) în Poza Układem nr.1, Gdansk, 1988.

4. — Numai în Katowice s-au înființat aproximativ 2500 de societăți ale nomenclaturii în cadrul sectorului de stat.

5. — Acest comerț nereglementat legal (care duce adesea la afaceri necurate și la destituirea unor inalte oficialități) ca, de pildă, guvernatorul din Lublin în 1988) include alii comerțul de bunuri în natură, cit și forme mai evoluate — cu vizări reciproce pe credit (în Polonia, cu ajutorul băncilor Cooperativei Fermierilor în comunități rurale, care sînt sub controlul precar al Băncii de Stat). În 1983, 120 de societăți se ocupau de negocierea de frontieră cu alimente în trei provincii la frontiera estică a Poloniei. Ele fuseseră înființate formal de asociația fermierilor (organizații ale țărănilor formate pentru a salva agricultura), dar de fapt ele lucrează pentru aparatul la nivel de provincie al asociației, „împărțind” cu activiștii locali de partid.

6. — De exemplu firma polono-engleză care vinde lemn și produse de lemn la Hajnowka, al cărui coperțor este fostul reprezentant al comerțului exterior de la Londra.

7. — Una dintre activitățile cooperativei „Promotor” care aparține Biroului Central al Sindicatelor (OPZZ) este computerizarea instituțiilor de stat din Ucraina sovietică cu computere cumpărate de la persoane particulare din Polonia, adesea blocate de embargo (ca fiind relativ moderne), deci neapăsabile pentru partea sovietică (ceea ce se datorează în parte și lipsei posibilității de a călători liber).

8. — Pînă recent (februarie 1989), o taxă de 25% din valoarea fiecărei tranzacții cu sectorul particular se plătea la Finanțe. Decî merita să plătești, să spunem 15% unei cooperative (privită ca proprietate „socială”) în schimb unei activități intermediare mai degrabă fictivă.

Traducere de CATRINEL PLEȘU

producție, a fost una dintre acuzațiile aduse de țările membre ale Comunității Europene și este unul din obstacolele care blochează înțirarea producătorilor din Europa de Est pe piața occidentală). Partenerii occidentali sînt incapabili să înțeleagă cum, chiar atunci cînd exportatorul particular obține profituri mari, producătorul vinde la un preț mai mic decît costul de producție și este subvenționat de stat; și asta cu alii mai mult cînd exportatorul aparține nomenclaturii.

La fel, ei nu pot înțelege că în Europa de Est valoarea forte este considerată un bun care trebuie obținut cu orice preț pentru a-și permite să întemeieze ramuri ale industriei bazate pe import cooperativ. Astfel forma particulară de agenție comercială de export bazată pe principiul profitului nu reorganizează neapărat sfera de producție, dar este cu siguranță mai agresivă. Pînă și o privatizare mai radicală (de pildă cînd agentul devine și proprietar al celor mai profitabile sectoare ale unei întreprinderi exportatoare) nu înseamnă o organizare mai rațională și mai eficientă, eci, în acest caz, costurile sînt transferate asupra altor sectoare ale întreprinderii de stat (din acest motiv este important ca sefii lor să fie partenerii ai firmei) care încep să aibă nevoie de subvenții de stat mai mari decît înainte. Singura deosebire este că beneficiile acestor subvenții ajung acum în mințile unor particulari, și nu, ca înainte, la organizație, ceea ce îi permitea să supraviețuiască fără mare efort.

Un al treilea exemplu de stabilire a legăturii între diversele tipuri de piață (care fără acest intermediar nu ar putea

computere și software, ajunși să ai acces la centrul unor zone sensibile).

Un exemplu de „a face legătură” între diversele tipuri de capital în comerț sînt micile firme cooperative întemeiate ad-hoc pentru a mijloci între întreprinderile de stat și sectorul particular tradițional. De cele mai multe ori, este vorba de o activitate fictivă, deoarece agentul nici nu vine în contact cu producător la client. Această ficțiune îi permite totuși celui din urmă (care, oficial, cumpără de la o „cooperativă”, deci de la o formă socială de proprietate) să evite impozitul foarte mare pe circulația mărfurilor, care trebuie plătit atunci cînd o întreprindere de stat cumpără de la un furnizor particular. Chiar după 1988, cînd s-a destinsat acest impozit, procedul a continuat să funcționeze deoarece datorită lui conducerea întreprinderii de stat nu putea fi acuzată de a avea vreun interes personal în tranzacție, de a săla prețurile (în detriamentul întreprinderii) sau de a împărți profitul cu furnizorul particular. Recent, acest tip de activitate s-a intensificat în U.R.S.S., ca o consecință a lipsei, pe de o parte, și pe de alta a campaniei tot mai acerbe împotriva corupției. În Polonia a ajuns să fie practicat pe o scară atât de largă încît se face un efort administrativ de a-l îngredi. În această situație, o sursă suplimentară de profit pentru cooperativele înființate mai de mult este să-și vîndă numele unor ramuri fictive care, de fapt, lucrează în contul lor. Adevărata funcție a acestor cooperative, mai ales în U.R.S.S., este de a se substitui pieței: înghetare artificială a prețurilor (din mo-

AURELIAN CRĂIUȚU

STATUL — PROVIDENȚĂ

Privită prin lupa timpului, apariția Statului—Providență (a statului bunăstării sociale) și, implicit, a unui nou tip de intervenție a statului în viața societății, pe arena politică apuseană a anilor 1930—1940, nu mai este astăzi o enigmă absolută. Să ne amintim doar că termenul însuși de Stat—Providență (avind puternice conotații anti-liberale), ea și corespondentul său german, Wohlfahrtsstaat, apăruseră la rîndul lor în a doua jumătate a secolului trecut, pe fondul creșterii influenței și atractivității doctrinelor colectiviste sau constructiviste (în sensul dat de Hayek acestui termen, legat de încrederea generală în capacitatea rațiunii omului de a da o constituție corectă societății și de a o ghidi în cele mai mici amănunțel). Forțind puțin lucrurile, se poate spune că există o relație și paradoxală continuitate între liberalismul secolului 19, între „limitele” principiilor sale clasice și valorile definitorii ale doctrinei Statului—Providență, ce provin — poate — mai mult dintr-o redefinire a valorilor liberale clasice, dintr-o preluare a unor dintre limitele lor și mai puțin dintr-o ruptură radicală cu trecutul. Cînd spunem aceasta ne gândim la faptul că statul bunăstării sociale în Occident s-a definit la început în primul rînd ca stat protector (vechii

Etat veillieur de nuit), mai exact ca o extindere și o radicalizare a funcțiilor statului protector clasice, la care se adaugă acum funcții redistributive, măsuri de reglementare a raporturilor sociale și de intervenție macro-economică a statului. El este astfel „fructul”, punctul final și unei întregi culturi și mentalități democratice egalitare moderne, pandant (paradoxal) al afirmării în epoca modernă a individualismului în planul raporturilor sociale, desăvîrșirea statului laic modern apusean, chemat să se substituie adevăratei Providențe sau, mai exact, să substituie incertitudinii Providenței reale certitudinea falaciosă a „providenței” statale. Acest lucru este valabil atât pentru Apusul ei și pentru Estul Europei, cu deosebirea că în acest ultim caz „statul-providență” comunist nu a fost niciodată și un stat al bunăstării sociale (dimpotrivă). Cu profetismul său umilitor, Tocqueville prezăzuse sosirea unui moment în care omenirea, orbită de iluzii pernicioase, avea să aleagă — fie și temporar — egalitatea în locul libertății. În Est, această clipă a devenit o realitate singeroasă prin victoria revoluției bolșevice. În Apus, ea fusese prevenită prin afirmarea doctrinei Statului—Providență, a cărei consacrare definitivă avea să fie semnată prin raportul Beveridge (Social

Insurance and Allied Services) în 1942. Originalitatea acestui plan în raport cu încercările anterioare (pe exemplu, în raport cu politica de New Deal din Statele Unite ale anilor 1930—1935) (linea în primul rînd de formulare explicită a unei noi viziuni asupra rolului statului și, implicit, a unui nou tip de contract social. Statul este chemat de acum înainte să creeze un vast sistem de asistență socială generalizată, un sistem uniform și centralizat, susținut în plan economic de o politică de utilizare „totală” a forței de muncă și de creșterea a prelevărilor și cotizățiilor sociale, destinate a susține efortul redistributiv făcut de stat. Este momentul în care se trece de la intervențiile punctuale (corecționare) ale statului la consacarea definitivă (sub îndobolul ideilor lui Keynes) a intervențiilor structurale în economie. Războiul, pe urmele gravei erize începute în 1929, impunea în bună măsură un astfel de stat „maximal” și un interventionism sporit al acestuia în economie, stare de spirit ce avea să dăinuie și după 1945. Fie că e vorba despre primele planuri statale franceze, fie despre metodele mai mult sau mai puțin corporatiste utilizate în Germania sau Japonia, rolul major al statului în dirijarea economiei era în această perioadă aproape unanim acceptat, nefiind contestat decît de cercurile neo-liberale marginalizate în epocă (un personaj ilustru ca Wilhelm Röpke atrăsese atenția asupra necesității de a distinge între intervențiile statului care sînt conforme cu mecanismele pieței și cele care li se opun, ultimele trebuind înlăturate).

Această stare de spirit generală caracterizată prin încredere în capacitatea statului de a asigura o creștere constantă a economiei și de a juca cu succes rolul de a distinge între formele de insecuritate socială (șomaj, indigență materială etc.) a dominat scena europeană pînă spre mijlocul anilor 70. În răstimpul celor „30 de ani glorioși”, bazindu-se pe o intervenție ma-

sivă a statului în economie (printr-o politică de investiții, o politică fiscală activă, o politică monetară vizînd stabilizarea monedei naționale și echilibrul balanței de plăți, toate în prelungirea mecanismelor și legilor economiei de piață), statele occidentale au înregistrat ritmuri de creștere economică nemealegate de atunci. În aceeași perioadă, social-democrația apuseană (afină doctrinei Statului—Providență) a reprezentat într-o bună măsură un vector de progres social, bucurîndu-se de un consens relativ general. Mai mult, această viziune părea a fi în consonanță cu precețele sociale ale Bisericii catolice, în special cu cele enunțate în enciclicele Rerum novarum (1891) și Quadragesimo Anno (1931), care prevedeau în mod expres obligația statului de a se implica în viața societății civile și de a asista social categoriile cele mai defavorizate ale societății, pornind de la premisa că „realizarea binelui comun constituie fundamentul și măsura intervenției statului”.

Cu toate acestea, la mijlocul anilor 70, începe să se vorbească tot mai mult despre criza Statului—Providență și a social-democrației occidentale. Este momentul în care însăși doctrina dirijistă a lui Keynes pare a fi „infirmată” de coexistența șomajului și a inflației pe care nu o poate explica teoretic. Implicit, este pus sub semnul întrebării și rolul activ al statului în economie. Sub impulsul revizării ideilor liberale și al interesului pentru gîndirea și economiștii neo-liberali, se vorbește tot mai mult acum despre un stat minimal, garant al libertăților individuale, pe fondul regîndirii raporturilor dintre individ-stat-societate. Criza din 1929 condusese în cele din urmă la afirmarea Statului—Providență; cea de la mijlocul anilor 70, marcată de primul șoc petrolier, duce în schimb la renășterea spectaculoasă a ideilor liberale și la afirmarea egalității „stat modern — stat modest”. Necesitate, paradox sau simplu capriciu al istoriei?

JAN RUMI

POLITICUL TRECE ÎNAINTEA ECONOMICULUI

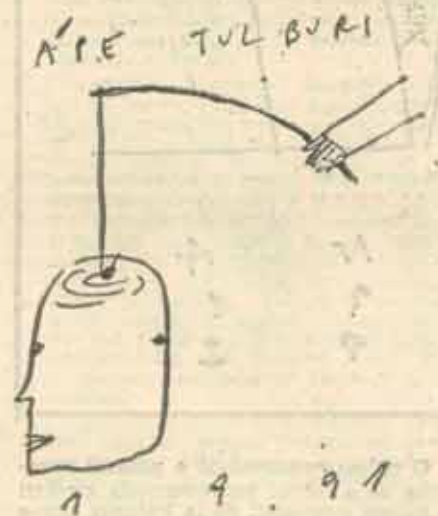
Jan Rumi este Ministrul Adjunct al Afacerilor Interne din Cehoslovacia. Interviu a fost realizat în iunie 1991 de Milena Sindelavova pentru publicația Uncaptive Minds.

● Ne-am obișnuit să numim evenimentele din 1989 „Revoluție”. Privind în urmă, putem considera într-adevăr că au avut loc schimbări revoluționare?

● Cîtă vreme schimbarea nu pătrunde în întregul sistem, nu se poate vorbi de o transformare autentică. E adevărat că avem un nou parlament, un nou guvern, un nou președinte. Dar aceste instituții nu au aproape nici o influență asupra societății, mai ales în straturile mai de jos. Iar cei care ar trebui să formuleze și să aplice hotărîri sînt în cea mai mare măsură incapabili de o gîndire diferită față de era totalitară. Imposibilitatea noastră de a transforma țara e mai degrabă o chestiune psihologică decît una materială. Noi ar trebui să atacăm sfera spirituală și politică înainte de a ne ocupa de economie; din nefericire, însă, procedăm invers. Cîtă vreme cetățenii se consideră obiectul și nu subiectul acțiunii nu putem vorbi de o revoluție reușită. Problema nu se rezolvă ușor: suferim cu toții balastul trecutului. Dar în unii balastul e mai mare. La noi în țară încă mai există o forță politică puternică, a celor legați de comunism. Ar fi bine ca acești oameni să nu participe la politică, desigur. Însă după revoluție nimeni nu a fost virtual capabil să preia inițiativa politică. Atmosfera momentului a fost de așa natură încît partidul comunist ar fi putut fi scos în afara legii și oricărui fost comunist i s-ar fi putut interzice să ocupe o funcție publică. Ar fi fost posibilă scoaterea în afara legii, dizolvarea și pedepsirea întregii poliții politice, care poartă în cel mai înalt grad responsabilitatea pentru evenimentele din ultimii 40 de ani. Ar fi fost cu putință măsuri radicale, fiindcă la momentul respectiv populația ar fi acceptat extirparea tumorii maligne. Dar nu s-a făcut. Iar acum mafia economico-politică încă există — și poate în expansiune — în țara noastră.

● Există o forță politică în Cehoslovacia capabilă să scoată țara din eriză?

● Ce se întîmplă azi în Cehoslovacia reprezintă procesul normal de recuperare după o boală foarte lungă și gravă. S-ar putea considera mai degrabă o perioadă complicată în istorie, decît o criză. Oricum, nu cred că există

o forță coerentă capabilă să stăpînească situația. O asemenea forță ar trebui să se constituie din toți oamenii care au un trecut nepătat, lipsiți și de impulsuri demagogice, și de ambiții personale. Grupul de la putere a uitat mult prea repede că s-a constituit ca un „guvern de sacrificiu național”. Acesta nu e un slogan, nu sînt vorbe goale.

● Se eer tot mai des alegeri parlamentare anticipate. Ar fi utile?

● Nu. Societatea nu se va reconstrui mai repede pe baza existenței unui, nou parlament sau a unui gu-

vern nou. Alegerile parlamentare vor putea accelera unele procese și încetini altele, dar nu ne vor scăpa de rămășițele și de moștenirea comunismului. Nici de demagogia partidelor cvasicrestine, de demagogia socială, de nebuni și de proști, de irresponsabilitatea care a înflorit odată cu libertatea abia cîștigată.

● Se face sistemul politic vinovat în parte de situația nesatisfăcătoare în care ne găsim?

● Cehoslovacia nu a fost niciodată printre țările care au adoptat sistemul politic anglo-saxon — în care există o forță politică spre stînga și o alta spre dreapta, unde transferul de putere se produce cu regularitate și nu antrenează schimbări radicale în politica guvernului. Țările din Europa Centrală au fost în general mult mai divizate politic. Totuși cred că și aici se vor forma o stîngă responsabilă și o dreaptă respectabilă, cu influență decisivă asupra politicii. Majoritatea populației va susține probabil un partid ușor de dreapta.

● Parlamentul, guvernul și președintele sînt supuși unei critici permanente. În ce măsură este întemeiată această critică?

● Este legitim să criticăm guvernul pentru încercarea lui de a face reforma economică pe un teren care este o consecință a comunismului? Sau poate pentru teama lui că se va produce un colaps economic, pentru incapacitatea lui de a aplica tratamentul de șoc? Tratamentul de șoc de care avem noi nevoie trebuie să includă restituirea riguroasă și absolut radicală — privatizarea fără compromis. Problema este că societatea noastră (care s-a învățat cu sistemul dinainte) nu vrea să treacă printr-o asemenea transformare. Și nimeni din guvern nu e dispus să se opună voinței populare. Guvernul se lasă dus de val, în loc să i se opună. Cred că reforma n-ar trebui relaxată în nici un fel (ceea ce nu înseamnă, evident, să împingem populația la foamete). Eu sînt alături de cei care consideră că „a treia cale” este o cale spre Lumea a Treia. Dreptatea socială va fi și ea mai bine servită prin restituirea proprietății și privatizarea, fiindcă aceasta ar ajuta la distrugerea noilor mafii politico-economice, care s-au constituit la toate nivelele, de la marile întreprinderi pînă la birourile particulare de detectivi pe care și le-au deschis foștii ofițeri de Securitate. Reforma n-ar trebui să-i afecteze doar pe cei care nu au furat în trecut, ci și pe cei care au furat.

● Situația Securității Interne din țara noastră s-a deteriorat considerabil. De ce?

● Securitatea este amenințată mai ales de instabilitatea politică. Securitatea (poate fi secretă) comunistă — deși oficial dezafectată — există în forme latente și continuă să își exercite influența cu ajutorul K.G.B.-ului. Pe

deasupra, țara e slăbită de mafii economico-politice stăpînite de comuști. O altă problemă, care apare tot ca un produs al libertății noastre nou cîștigate, este creșterea infracțiunii de drept comun. Forța politică se dezintegrează și nu manifestă interesul de a stăpîni situația. În ciuda eforturilor de a prîmeni și controla poliția, ea e dominată tot de vechile forțe. Cînd poliștii vede că superiorul lui la parte la practici corupte, va tînde să nu se mai implice serios în dezbăuirea unor infracțiuni serioase. Iar pe deasupra disciplina este mult mai laxă. Poliția nici nu are o bună cunoaștere a legilor; nu știe cu precizie ce are dreptul să facă și ce nu.

● În Cehoslovacia a fost inocentă toată conducerea Securității. Nu la fel s-a întîmplat în Polonia, de exemplu.

● În pofida problemelor pe care le avem în prezent, punerea pe liber a vechii Securități a fost o necesitate. În direcția aceasta noi ne situăm mult înaintea Poloniei și Ungariei, unde numeroase poziții-cheie continuă să fie deținute de aceleași cadre. Țările respective vor putea să înlăture oamenii vechi într-un mod ordonat, în anii următori, dar eu nu am vrut să aștept. Poliția Securității era cumplit de puternică. Condusă de aceiași oameni, ea ar fi continuat să servească interesele aceluia sistem. Nu contează că sistemul politic s-a schimbat. Eu cred că Securitatea trebuie transformată mai radical. Cadrele care au lucrat înainte nu au putut să-și schimbe mentalitatea. Pe deasupra, știind că Securitatea noastră a lucrat sub control K.G.B., noi nu o putem lăsa neschimbată. Colaboratorii foștei poliții secrete trebuie dezvăluiți. Numele lor trebuie date în vileag dacă refuză să se retragă din funcții. Contrar celor spuse de mulți comentatori, eu gîndesc că problema aceasta a fost tratată la noi foarte uman. În fond, în fosta Germanie de Est au fost date publicității, fără avertisment, liste întregi de colaboratori. Noi am adresat un apel Parlamentului să elaboreze un cadru legal pentru acest proces.

Traducere de IOANA IERONIM

GERHARDT CSEJKA

PUSTIIT ESTE SPIRITUL VESTULUI

„Mindri să fiți, iar de politică să vă țineți departe“

CONSTANTIN NOICA, părintele adoptiv al intelectualilor români

- A fost benignă sau malignă influența lui Noica asupra culturii române?
- Avea dreptul un om ca Noica să trăiască exclusiv „întru spirit“ în vreme ce buldozerele lui Ceaușescu incolțeau orașele și satele țării?
- „Când ai natură de luptător, riști să rămii omul unui singur gest“
- Drama eticului: în gesturile frumoase este ascunsă impuritatea spectacolului
- Salvarea culturii era o misiune care nu s-a încheiat odată cu dispariția lui Ceaușescu
- A trăi mai degrabă în nostalgie (nostalgia epocii interbelice) decît în proiect — e un reproș justificat adresat școlii de la Păltiniș?

În sediul bucureștean al Uniunii Scriitorilor Români o sală mare lambrisată, cu stucatură aurită și coloane de marmură este amenajată ca restaurant; la prînz și seara autorii iau aici mesele cu asalt. Localul a fost și este unul dintre cele mai importante focare ale vieții literare din România. Aici inevitabilele ciocniri publicistice dintre scriitori și dintre grupări sînt prelungite în spațiul social, aici se schimbă ultimele noutăți, aici înfloresc birfa și se face politică. Această venerabilă bursă a literelor frumoase a trecut în toamna anului 1983 printr-o perioadă deosebit de dramatică: săptămîni de-a rîndul dezbaterile tumultuoase nu s-au mai potolit; aici o altă carte de pînă atunci nu atinsese parcă atît de sensibilul nervul societății. Provocarea: o cărțuțe intitulată simplu și modest *Jurnalul de la Păltiniș*, conținînd descrierea ocupațiilor zilnice ale unui filosof, Gabriel Liiceanu, discipol al filosofului Constantin Noica. Își ascultase maestrul cu atenția unui Eckermann, spre a-l ridica din propriile vorbe un monument.

Constantin Noica, născut în 1909, alături de prietenii săi Emil Cioran, Mircea Eliade și alte câteva speranțe ale națiunii, a fost printre aceia care au justificat în anii douăzeci și treizeci depășirea de către intelectualitatea românească a complexului ei de provincialism și i-au permis să privească spre viitor cu o conștiință de sine mai viguroasă. Spre deosebire de Cioran și Eliade, Noica nu a plecat în exil după răsturnarea comunistă — o hotărîre ce l-a adus în afara țării ani de închisoare și a totalei marginalizări și ocară că mai tîrziu ar fi încercat să se facă util sistemului; întrucît reparația sa cu titluri de cărți și studii în conștiința publică din România a coincis exact cu momentul în care Ceaușescu începuse să manipuleze sistematic mîndria națională a supușilor săi în vederea consolidării propriei puteri.

Bătrînul înțelept de pe munte

Evident, poziția „constructivă“ față de limba și cultura neamului pe care o apăra ascetul heideggerizant din sihăstria de la Păltiniș i-a convenit dictatorului de minune; dar „sufletul românesc“ constituise pentru Noica încă din 1944 subiectul unei cărți, iar în anii șaptezeci o serie întreagă a lucrărilor sale erau dedicate limbii române, în care autorul descoperea virtuți spirituale leșite din comun și un „sentiment al ființei“ descris ca tezaur al specificului național românesc. În acest punct chiar și unii dintre prietenii lui îl vedeau pe Noica sîrînd peste cal. Este cunoscută de pildă întrebarea batjocoritoare a lui Cioran privind analogia cu „sentimentul paraguayan al ființei“. Pe aceeași linie impusă de dorința de afirmare a culturii naționale se plasa apoi și cel mai năstrușnic proiect al filosofului: spre a asigura viitorul intelectual al României, Noica a propus amenajarea unei instituții gen „provincie pedagogică“, special pentru cei înclinați spre gîndire; tinerii din toată țara bine dotați intelectual să fie strînși periodic laolaltă cu scopul de a le desăvîrși capacitățile (mînjile talentate cerînd să fie promovate cu aceeași generozitate ca sportivii de talent). Aparatul de stat a respins însă ideea: for-

marea elitelor trebuia să rămînă monopolul lui.

Oricum înțeleptul de la Păltiniș a dobindit cu timpul statutul unei instanțe supreme în chestiunile spiritului, influența lui ajungînd, chiar și fără instituție de învățămînt sau tabăra de antrenament, să fie imensă. Întrebarea în ce măsură influența aceasta a fost benignă pentru dezvoltarea culturii române sau mai degrabă malignă, separă spiritele încă și azi. În momentul cînd au apărut, în 1983, procesele verbale ale înfîlînirilor de la Păltiniș, anecdota cu maestrul Noica în chip de „antrenor

soluție practicabilă prin care s-ar fi putut opri măcar în ultima clipă ruina definitivă a acestei culturi. Atari speranțe cartea firește n-a avut cum a le împlini. În afara unor îndrumări utile pentru amatorii unui curs rapid de istoria filosofiei, ea nu oferea prea multe lucruri concret edificatoare, concepția culturală a lui Noica fiind mult prea exclusivistă pentru aceasta. Noica propovăduia deplina fericire în paradisiul metafizic al spiritelor, iar învățăceii erau interesați mai degrabă să afle ceva despre îndatoririle și posibilitățile filosofiei în lumea concretă populată de oameni. Se pare că Noica a intuit rezervele lor privind acest punct, căci la un moment dat spune în *Jurnal*: „Poate că am avut mereu o „concentrare prostescă“, ca a ciobanului care păște oile cu spatele la o gură în flăcări și care, întrebînd cum de nu vîzuse șura arzînd, răspunde că el se uita la oi“. Avea dreptul un om ca Noica să trăiască exclusiv „întru spirit“, cu ochii la mica sa „turmă“, în vreme ce buldozerele lui Ceaușescu incolțeau orașele și satele țării?

aspre nici atunci cînd ele priveau viața culturală.

Tot mereu Noica deplînge dispariția originalului din gîndirea europeană. Comentariul său la *Histoire de la sexualité* al lui Foucault este următorul: „Cîtă tristețe să vezi cum moare un spirit! După *Les mots et les choses* am așteptat de la Foucault ceva teribil, și constat că omul se apropie de sfîrșit fără să aibă o problemă. E și cazul lui Sartre, care e clar că nu știe ce vrea, de vreme ce își sfîrșește viața scriînd un *Flaubert*. Foucault urmează în principiu îndemnul lui Dilthey, de a merge la marii secunzi, la olandezi de pildă. Dar Dilthey nu spusese să rămii acolo ci să vii cu ei în cultura mare a Europei. Or, Foucault îl y reste. Rămîne în documente prăfuite de epocă și într-un spectacol artificial. De fapt, doar într-o problematică. Sigur că problema sexualității este a noastră, a tuturor, pînă la urmă a întregii naturi, și Linne însuși o dovedește cînd face clasificarea plantelor pornind în fond de la sexualitatea lor. Dar problema asta poate deveni și a nimănui dacă nu o ataci cu o idee. El rămîne în istoria problemei și în inteligență goasă. De altmînteri este ciudat să constat o dată mai mult că Apusul începe să trăiască cultural în marginalitate, de unde pînă acum ne obișnuise cu clasicitatea“.

Interesant de remarcat că tocmai critica obstinată a lui Noica la adresa prăbusirii culturale a Occidentului a fost aceea care a stîrnit din partea intelectualilor români cea mai vehementă opoziție; pe de o parte pentru că ei ar fi preferat să-l găsească pe Noica în postura de purtător de cuvînt al disidenței, iar el emitea în schimb mesaje menite mai degrabă să stabilizeze regimul; pe de altă parte, marele guru dezavua și biama în maniera sa degajată atitudinea aproape servilă față de Occident, care a fost întotdeauna larg răspîndită în rîndul intelectualilor români.

Întîlnirile de la Păltiniș erau prilejuate mereu de cîte un proiect concret de lucru. Noica îi cooptase pe tinerii lui prieteni la elaborarea ediției *Platon*, pe care o îngrijea și participa și el la rîndul său activ la proiectele fiecărui dintre ei. Din întîlnirile colocviale trebuiau să răzbată spre exterior în lumea culturii și rezultate palpabile. Noica însuși era extraordinar de productiv, și printre altele a elaborat în perioada pe care o cuprinde *Jurnalul*, opera sa capitală: o ontologie în toată puterea cuvîntului. Aspectele problematice ale unei asemenea întreprinderi în epoca postmetafizică nu le percepe, deoarece se gîndește în primul rînd la contextul său natal, încercînd să lucreze „în și pentru cultura română cu mijloacele și valorile culturii universale“. În afara istoriei filosofiei europene el a mai fost preocupat de domeniile metafizicii, hermeneuticii și logicii. Denum de menționat ca o picanterie: cu teza sa de doctorat din 1940 autorul căuta răspuns la întrebarea „cum e cu putință ceva nou în filosofie“.

În pofida proiectelor comune, despărțirea discipolilor de maestru, dobîndirea independenței pentru fiecare dintre ei nu puteau fi amînate la infinit. Unul dintre punctele cele mai sensibile în structura de relații a grupului de la Păltiniș a fost cel în care se întîlneau cultura și politica. Noica știa bine cît de tentante sînt aplauzele ce răsplătesc „faptele de vitejie“ de natură politică. Din această cauză, actualul ministru al culturii, Andrei Pleșu, nu a scăpat nedojinit atunci cînd a coborît în arena politică printr-un articol critic la adresa liniei ideologice oficiale. Liiceanu a descris muștrarea făcută de maestru în felul următor: „Dragii mei, am citit articolul lui Andrei și vreau să spun cît de mult m-a neliniștit. Andrei este un îndirjit, dar unul care nu cunoaște riscurile îndirjirii. Nu contest că articolul este frumos în atitudinea lui și în conștiința pe care o pune în joc. Nu contest că am simțit cu toții în tinerețe

național — făcuse demult turul țării. Era de altfel momentul în care falimentul total al regimului Ceaușescu se putea recunoaște și în faptul că „realizările“, altădată trîmbitate cu mîndrie, dispăreau rînd pe rînd sub tăcere, iar pe plan internațional țara se scufunda din ce în ce mai adînc într-o izolare fatală; pauperizarea culturală devenise de acum bătătoare la ochi, numai că nu căpătase încă viteza teribilă din ultima perioadă coaștistă.

Deplîngerea acestor recăderi programate în epoca de piatră domina în orice caz toate discuțiile mai serioase dintre intelectuali, cartea lui Liiceanu neavînd, practic, decît un rol catalizator. „Să salvăm cultura!“ era lozincă zilei, și lumea aștepta de la cel mai de seamă reprezentant spiritual al epocii o

O culme remarcabilă a patimii suverane de a minui instrumentele gîndirii o atinge înțeleptul de la Păltiniș într-o seară cînd dezbate împreună cu grupul său un text de Sorin Vieru, logicianul printre discipoli. În mare vervă ajunge să afirme: „Vedeți, dragii mei, pesemne că acum în Franța se cunoaște deja rezultatul alegerilor. Dar eu cred că adevărata istorie nu s-a petrecut acolo ci mai degrabă în cămăruța noastră de mansardă, unde l-am judecat pe Sorel, unde am arătat că limitele lui sînt limitele instrumentelor lui și unde ne-am rugat pentru mîntuirea „sufletului lui logic“. Asemenea momente de exaltare nu au fost rare în atmosfera montană de la Păltiniș, din cîte se pare în orice caz judecățile asupra depărțatului vest al Europei nu erau mai puțina

nevoia de a fi frumos în felul acesta. Înăi cind faci astfel de gesturi frumoase, problema este să nu cazi pe unii care să te blocheze. Cînd ai natură de luptător, și Andrei are una, riști la un moment dat să rămii omul unic unic gest. „Știi, eu sint cel care...” Dar vă propun acum să judecăm, care este natura unor asemenea gesturi. În primul rînd este ascuns în ele un dram de impuritate, impuritatea spectacolului. Aceasta este drama eticului în general: nu faci un gest numai pentru tine, îl faci și pentru ceilalți și dintr-o dată el devine impur. (...) Rezumînd, așa spune: gesturi de felul acesta se fac cu sentimentul unei răspunderi, care pe de o parte poate fi falsă, și care, în plus, poate face ravagii în jur. Cu eticul gol, sfîrșești prin a fi mai vinovat decît fără etic. Iar dacă pornesc de la un primat al culturii pot să întreb: ce preferi? Un destin cultural implinit? Sau unul care se frînge în sublimul unei demonstrații de o clipă? Dilema existențială în care se găseau oricum discipolii lui Noica (dilema pe care acesta o adinea și mai mult cu sfaturile sale bine intenționate) era următoarea: dacă pe de-o parte, nicidecum nu puteau ignora chemarea de a face ceva pentru salvarea culturii, pe de altă parte însă aversiunea față de politică era atît de puternică, încît îi ținea la studii presocraticilor, chiar și în împrejurări incitante la acțiune. Mersul istoriei a pus apoi capăt brusc acestor ezitări. După căderea dictaturii, asemenea subterfugii își pierduseră suportul. Atît Pleșu cit și Liiceanu, nu în

ultima instanță mulțumită Jurnalului, iar mai tirziu prin declarațiile „etice” de solidaritate cu Mircea Dinescu și alți disidenți, s-au văzut împinși în roluri publice de care nu vor mai reuși să scape prea curînd. Căci salvarea culturii era o misiune care nici pe departe nu s-a încheiat odată cu dispariția lui Ceaușescu. Revoluția i-a obligat pe subtilii teoreticieni să-și revizuiască categoriile, deoarece acestea căpătaseră acum în practică realmente acea pondere periculoasă, de care vorbea Noica în legătura cu gestul etic. Cu osobire în cazul ministrului culturii Andrei Pleșu se pune problema de a dezvoltă idei noi despre cultură și politică, spirit și putere. Iar maestrul nu mai era prezent ca să poată interveni la nevoile printr-un dialog clarificator: Constantin Noica a murit la sfîrșitul anului 1987. Andrei Pleșu, într-unul din primele interviuri după preluarea funcției de ministru, a recunoscut că nu se afla în posesia unor mari soluții. În sinea lui, modelul pe care-l socotea adecvat era cel al perioadei interbelice. A adăugat conștient: „E un model retrospectiv, nu un proiect, o nostalgie mai mult decît o utopie”. În această situație, el se consola cu gîndul că într-o perioadă ce a produs figuri de talia unor Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu și însuși Constantin Noica, chestiunile intelectualității române nu se poate să fi fost prea rău așezate. Gabriel Liiceanu, la rîndul său, sub presiunea evenimentelor ce au precedat „revoluția din decembrie”, a încercat să-și clarifice poziția într-o scrisoare deschisă adresa-

tă lui Jacques Derrida; se remarcă însă și în acest text, cit și în declarațiile sale ulterioare vizabila nesiguranță a celui ce pășește pe un teren nefamiliar. Fapt semnificativ, scrisoarea pornește exact din punctul în care relația dintre gîndirea filosofică și comportamentul politic devine problematică. Aprehensiunea intelectualilor față de politică este explicată de Liiceanu din perspectiva spiritualismului; conceptul de spirit, de viață spirituală a fost pentru generația lui Noica, în anii douăzeci, unul din reperele esențiale. Este limpede, Liiceanu trăiește și el, la fel ca prietenul său Pleșu mai degrabă în nostalgie decît în proiect. Respingînd cu rigiditate discursul analitic, Noica le-a creat discipolilor săi dificultăți de comunicare greu de trecut: Liiceanu și Derrida nu vorbesc același limbaj.

Monoteismul spiritului

Noica însuși a mai avut încă conștiința de sine necesară și ambiția de a pune decăderea concepției integraliste (ganzheitlich) despre lume și, deci, destrămarea discursului filosofic unie în spinarea Vestului îmbătrînit cultural, să considere fenomenul drept o boală tipic occidentală și să-i opună propria sa poziție „sănătoasă”. Cel din urmă gînditor apusean care-l mai obliga la respect era Wittgenstein: „El a atacat toate problemele mari și a făcut-o cu un simț al răspunderii pe care cel de azi nu îl mai are. Wittgenstein este o culme de presocratism într-o lume care

alexandrinizează și mandarinizează. E o lume teribilă lumea de astăzi; și poate că numai cei care au știut să păstreze monoteismul în condițiile diasporei o mai pot salva. Numai ei mai pot contracara cultura pustitoare a anglosaxonilor, reconvertind cultura la bunul monoteism al spiritului.”

De-a dreptul un prilej de nedumerire ar putea constitui însă optimismul cu care privește spre viitorul românesc Liiceanu, prințul moștenitor al lui Noica, bazîndu-se pe ceea ce s-ar putea numi virtuțile genetice ale națiunii: „Numai douăzeci de ani de normalitate — cit au fost între primul și al doilea război mondial — au fost suficienți pentru a da personalități de anvergură internațională. Puține civilizații cu o democrație atît de tinăra au dat naștere la atîtea personalități. În condiții extreme de vitrege sau într-un timp istoric scurt, societatea asta plînge de nenoroc a arătat că are resurse spirituale legitime din comun. Dacă n-am putut da lumii mai mult, este pentru că sistematic am fost azvîrlîți înapoi și a trebuit să luăm totul de la început. Acești ultimi 45 de ani au reprezentat cel mai teribil recul din istoria României moderne. Dacă vom avea norocul unei lungi perioade de normalitate, sint convins că vom naște oameni de calibrul european.”

Despărțirea de Constantin Noica încă nu s-a realizat cu adevărat. Se vede bine că în domeniul spiritului dietatul unei singure persoane este la fel de nefast ca și în domeniul politic.

Traducere de MIHAI MOROIU
(Frankfurter Allgemeine Zeitung,
3 sept. 1991)

GABRIELA ADAMEȘTEANU

Este, într-adevăr,
CONSTANTIN NOICA
părintele adoptiv
al intelectualilor români?

Articolul acesta l-am primit în septembrie 1991 de la Gerhardt Csejka: tocmai apăruse în Germania, în Frankfurter Allgemeine Zeitung și autorul său dorea să fie cunoscut în România și (dacă va stîrni interes) să primească replica la el; de aceea, odată cu exemplarul trimis revistei „22” a expediat o copie și lui Gabriel Liiceanu, cit și lui Andrei Pleșu. A durat pînă am tradus articolul în țară și pînă cînd autorul și-a revăzut traducerea și a retrimis-o în România. Atunci am putut și noi, cei din redacție, lua cunoștință de conținutul lui. Articolul a fost primit cu destule rezerve, s-au formulat obiecții și chiar s-au făcut demonstrații ale inoportunității publicării. Selectez acum cîteva dintre argumentele aduse în discuțiile de redacție:

1. — Cine este de fapt Gerhardt Csejka? Cite cărți are, ca să l se poată accepta o asemenea privire „de sus” asupra unuia dintre cele mai importante fenomene ale culturii noastre (Școala de la Păltiniș) și asupra unor intelectuali unanim apreciați?

Cu această ocazie verificăm modul în care ne-am cunoscut unii pe alții și am cunoscut cultura minorităților — la bariera lingvistică, reală, adăugîndu-se și un nume dezinteres, greu de negat. Pînă în 1986, cînd a plecat din România, Gerhardt Csejka a fost redactor la Neue Literatur și datorită lui (ca și Anemonei Latzina, de pildă) această revistă și-a păstrat nivelul calitativ înalt. Gerhardt Csejka a fost nu doar cel mai bun traducător de literatură română în limba germană (și continuă să fie), ci și (probabil) cel mai autorizat teoretician și critic al literaturii germane din România, și mai ales a ultimei generații de scriitori germani din România (Werner Söllner, Rolf Bossert, William Totok, Johann Lippert, Richard Wagner, Herta Müller, Helmut Frauentorfer). A scotea o carte în România nu a fost (și nu este) după opinia mea un criteriu de apreciere a calității intelectuale a unei persoane: există tone de maeutură ale unor velleitari. Celor ce îl cunosc, bibliografia relativ redusă a lui Csejka le spune cîte ceva despre exigența și serupulozitatea lui. Gerhardt Csejka a fost un simpatizant și un susținător al grupului Aktionsgruppe Banat: la începutul anilor '70 la Timișoara, s-a constituit un grup de studenți

cu un program estetic și politic bine definit. Din el făceau parte, între alții: Richard Wagner, Rolf Bossert, Johann Lippert, William Totok, Gerhardt Ortinau s.a. Grupul s-a destrămă după 1975, cînd R. Wagner, W. Totok și G. Csejka au fost arestați de Securitate. La sfîrșitul anilor '70/începutul anilor '80, scriitorii germani din Timișoara s-au regrupat în cenaclu Adam Müller-Guttenbrunn atunci alăturîndu-li se, printre alții, și Herta Müller și Helmut Frauentorfer. În 1982, Herta Müller, R. Wagner și H. Frauentorfer au ieșit din cenaclu pentru că acesta își schimbase între timp accentele, într-o direcție mai conformistă. Tot în '82, au început primele percheziții, iar în '84, după ce Securitatea l-a interogat timp de 5 zile pe H. Frauentorfer, sapte scriitori germani din Timișoara au scris o scrisoare de protest adresată primului secretar al Județului Timiș și popedintelui Uniunii Scriitorilor, D. R. Popescu. După discuția pe care au avut-o cu Eugen Florescu (pe atunci secretar cu propagandă al Județului Timiș, actualmente redactor șef al revistei extremiste Democrație), majoritatea scriitorilor germani au avut interdicția de a publica, unii au fost dați afară din serviciu și astfel au fost împinși să emigreze.

2. — De ce toamal acum să publicăm astfel de lucruri care nu sînt de cel mai aut interes?

Ce interesează acum? Problemele economice, algerile care ne asceapă, problemele sociale (bătrînii, copiii, șomerii etc.), protecția socială, legea finanțării partidelor, televiziunea, eriza presei. Dar și criza culturii. Cine dintre noi poate fi insensibil față de riscul major țpe care însă articolul din septembrie al lui G. Csejka nu pare încă să l sesizeze), prin care trec valorile culturale în acest moment? Spectaculoasa înflorire a eseului politic, moral etc., după revoluție, pe care o sublinia Lucian Raicu (vorbind chiar despre revista „22”) cu rolul pe care l-a avut în această privință Școala de la Păltiniș ca și autosuprimarea revistelor literare din acest moment ne arată utilitatea unei astfel de discuții (nuanțate însă) acum: pentru că prezentul schimbă accentele și ne face să vedem în fiecare clipă altfel trecutul.

3. — Articolul lui G. Csejka nu este

doar iconoclast, ci și irreverentios. Sînt într-adevăr epistole care pot deranja la lectură: Liiceanu ar fi „prințul moștenitor” al lui Noica, Jurnalul de la Păltiniș o „cărțuție” etc.; ele sînt în^2a putine și sînt neglijabile. În esență, însă, publicarea articolului îmi pare să răspundă mai degrabă spiritului adine al Jurnalului de la Păltiniș și Epistolarului. Și dacă G. Csejka nu îmi pare deloc atîns de „noicism”, modul dezinhbit în care „discipolii” și-au construit cele două cărți (trepere în istoria culturii românești) l-a influențat, chiar în alcătuirea acestui articol. G. Csejka (apropt al lui Thomas Kleininger în „acele timpuri”) este, și el, într-un fel, o victimă a seducției exercitate de Epistolar. Și poate că articolul apărut în Frankfurter Allgemeine Zeitung ar fi avut șanse să fie cules de G. Liiceanu — dacă pe Gabriel Liiceanu l-ar mai interesa azi să continue Epistolarul. Numai că, evident, nu l mai interesează. Ieșind din mitologia ai cărei principal creator este, Gabriel Liiceanu îmi pare să se fi schimbat (neschimbîndu-se) prin implicarea sa din ultimii ani și prin ceea ce a construit (editura „Humanitas” în primul rînd).

4. — În această zonă s-ar coagula principalul meu reproș la adresa articolului lui G. Csejka: el trece, după opinia mea, cu superficialitate (din insuficiență cunoaștere, cred) peste ultimii nostri cinci ani (și mai ales peste ultimii doi) forjînd într-un fel realitatea de dragul demonstrației. Nu revoluția l-a obligat pe A. Pleșu și G. Liiceanu să-și revizuiască părerile: cînd revoluția a intervenit și se decisează să-și asume, „riscurile indidjirii”, și chiar desincronizarea lor (sau unele diferențe de opinii, vizibile uneori chiar în paginile revistei „22”) nu fac decît să le probeze în plus autenticitatea. Intrarea lui Andrei Pleșu în zona riscului politic nu a fost doar declarația etică de solidarizare cu Mircea Dinescu, ci și participarea la o acțiune de susținere a rezistenței. Și chiar menținerea postului de ministru al culturii, foarte expus (din toate părțile) în această bătălie a schimbărilor (cum altfel decît lente?) în ceea ce a fost (și continuă a fi) România. E oare întîmplător că, lingă Doina Cornea, Andrei Pleșu a fost linia permanentă a atencurilor abjecte, greu de imaginat, ale României Mari? O „trăire mai degrabă în nostalgie, decît în proiect”, o poate „justifica”? Dacă aprehensiunea față de politică a intelectualilor ar fi fost aceea pe care o enunță grăbit G. Csejka, la a treia moarte a minerilor s-ar mai fi strigat „moarte lui Liiceanu”? După cum e scris articolul său, este sigur că G. Csejka nu a văzut colecțiile de anul trecut ale ziarului Azi sau Libertatea, alimintîri ar fi stăruit în această zonă și ar fi pus poate altfel accentele. Violeța dirijată a presei aservită puterii și violeța dirijată a forțelor oculte sînt total disproportionale față de aparițiile publice (în presă, la televiziune, pe lista de candidați pentru alegeri) ale lui Gabriel Liiceanu — dacă nu luăm în seamă pe de o parte brutalitatea cînică a puterii nou instalate și pe de altă parte, impactul pe care aceste cîteva apariții l-au creat. Un impact pe care l-a redovedit (și la un alt nivel) Colocevil din noiembrie '91 de la Strasbourg, unde, în eluda prezenței lui Petre Roman, care se

Europei și cei ai țărilor vecine au salutat în Gabriel Liiceanu adevăratul chip al noii democrații române. Cit despre editura „Humanitas”, ea reprezintă indiscutabil pentru noi tot, nu doar un avanpost al rezistenței culturale în mijlocul valorilor tot mai înalte de egoism și imposturi, ci și prima (și deocamdată singura) instituție nouă, solidă, creată după revoluție. Iar imaginea altei României este pentru noi teji cea a unei țări cu instituții noi și solide.

Am învoat doar cîteva din faptele care, ignorate fiind, mi-au dat senzația că de la un moment dat articolul lui G. Csejka devenea doar o demonstrație de dragul demonstrației.

5. — Capacitatea de renaștere pe care ar fi dovedit-o poporul român în timpul scurtel și chinutei sale istorii moderne nu este obsesia lui Gabriel Liiceanu. Mulți dintre noi am fi semnat acele fraze pentru că acesta este și modul în care se gîndim, în mod obișnuit, la istoria etică a României. Și pentru că întîmplarea mi l-a adus sub ochi, îi ofer lui G. Csejka un citat dintr-un eseu al lui Norman Manea — România în 3 faze (comentariu) scris în iulie 1988, dar publicat în Contrapunct în octombrie '91: „Capacitatea de regenerare și revitalizare a fost mereu o calitate simțitoare a acestui popor, obligată să „ardă etapele”, să recupereze rapid între intervalele încri între prăbușire”.

6. — S-a mai obiectat că articolul lui G. Csejka nu aduce în privința lui C. Noica lucruri noi față de cel al lui I. Negoițescu, publicat acum un an în revista „22” și căruia l-a răspuns Sorin Vieru. Discuția pe care sperăm să o deschidem ne va dovedi în ce măsură obiecta era justificată.

Dar atunci l ce mai servește publicarea acestui articol căruia l se pot aduce astfel de precizări, nuanțări, modificări? Am sperat că ne va servi tuturor să ne gîndim la ceea ce a fost bun și la ceea ce a fost rău în „rezistența prin cultură” (în care nu credea doar Noica, ci nemămurte alte categorii, chiar și poeții români, de pildă, căroro Noica nu prea le acorda drepturi în cetate) și la cum trebuie să reziste cultura astăzi. La formele subtile și perverse prin care se manifestă reflexele unei vieți trăite în izolare, chiar cînd nu este vorba de grosiera automulțumire națională (ca cea afișată de grupurile extremiste, cu desință audiență din păcate). La tendința de a ignora ori cenzura o părere opusă sau deranjantă. G.D.S.-ului l se poate aminti acel timp cînd era supus unei mari presiuni a opiniei publice pentru a se transforma într-o grupare politică, presiune de care poate răsunia acum usurat că a dispărut: numai că odată cu ea a dispărut și marea parte din interesul public față de el. Iar miscării Alitanței Civice îl poate servi ca avertisment, acum, înainte de a doua rundă a algerilor: a evita scena politică în momente cum este cel de acum, cînd ea riscă a fi invadată de otrăvîți și impostori, cînd ceea ce li Hosses României sînt în primul rînd oamenii politici credibili, nu-l un reflex, nu foarte însoțit al „rezistenței prin cultură”?

Publicăm articolul toamal pentru a crea în jurul lui o discuție, care sperăm să nu întrie. Și poate că va exista o replica pe care s-o trimitem înapoi, la Frankfurter Allgemeine Zeitung.

NAȘTEREA DOMNULUI

CRĂCIUNUL ȚĂRII NOASTRE

Din strălucirea eternității, din Sfânta Treime a doua Persoană, Fiul, s-a coborât la plinirea vremii în peștera din Viflaim.

Pustaii din primele veacuri ale creștinismului exclamau în celele lor din peștera: „Isuse ce ai făcut? Cum te-ai umilit de ai venit aici?”. Și primeau răspunsul: „Am venit pentru voi și pentru toți care vor urma drumul Calvarului până la reînnoirea mea în glorie”.

A venit Isus în peștera din Viflaim pentru ca apoi să-și poarte crucea pe Calvar pentru întreg neamul omenesc, după cum și pentru întărirea creștinismului în țările care în veacul nostru vor simți povara comunismului ateu. În această situație se află și țara noastră, Biserica catolică din țara noastră și înconjurată Biserica Română Unită cu Roma.

Peștera din Viflaim și drumul Calvarului au constituit încurajarea tuturor persoanelor din țara noastră, care între anii 1945 și 1990 n-au acceptat minciuna, au suportat teroarea, nu și-au pătat conștiința, au renunțat la tot ce omenește vorbind a conștiință o bucurie, s-au adăpat cu amărăciune. Aceștia au renunțat la slăbiciunile proprii, la bucuriile de familie și la bucuriile Crăciunului, fiind cu nostalgie se gândeau la „O, ce veste minunată”, care a fost acomodată potrivit stării sufletului din neagra miserie.

Această nouă colindă de Crăciun a răsunat ca din străfundurile pământului în noaptea de Crăciun, de la Canal până la Sighet, de la Rimnicul Sărat la Botoșani, de la Ministerul de Interne la toate securitățile din țară, de la Pleșii la Aiud, Gherla și Dej, de la Păgăraș la Timișoara, de unde Ingerii au unificat toate melodii suferințelor, formând un cor armonios, îndreptat spre Isus și spre Maria:

„A sosit și-aici Crăciunul
Să ne mângie surghiunul
Căde alba nea peste viața mea
Ce aici se stinge
Peste suflet ninge.”

Acum când sărbătorim Nașterea Domnului, se pune întrebarea, care au fost, în spiritul adevărat al Crăciunului? Cei care și-au pătat conștiința, și au colindat la casele lor „O, ce veste minunată în Viflaim se grădește”, sau cei care au refuzat cu proful vieții să facă compromisuri, să și reneghe credința și să și compromită neamul și țara?

Această întrebare se pune pentru toată țara. Dar pentru Biserica catolică și cu atât mai mult pentru Biserica Română Unită cu Roma răspunsul a fost păstrarea neștirbită a caracterului și alegerea suferinței spre binele întregii țări.

În același timp, dată fiind simplitatea nașterii lui Isus neprimii de societate, ne întrebăm: care a fost Crăciunul mai apropiat de Isus, de Maria și de Iosif: cel sărbătorit cu „O, ce veste minunată” în libertate și cu compromisuri, în timp ce alții îl petreceau în surghiun cu tot felul de privațiuni, și oftau de suspina după spiritul de dreptate, fredonând și ei colinda, dar cu text adaptat veacului nostru: „A sosit și-aici Crăciunul, să ne mângie surghiunul”.

Ceea ce s-a petrecut în noaptea sfântă în peștera din Viflaim, s-a petrecut pentru toți oamenii, pentru toate popoarele. Această universalitate am trăit-o și am simțit-o când eram împreună în suferință pentru adevăr, persoane de toate credințele, de toate naționalitățile, și toți împreună, uniți prin suferință, fără disperare, simțeam prezența Viflaimului, cu ajutorul Mariei care l-a adus pe Isus, și

căreia îi colindam pe aceeași melodie „O, ce veste minunată” următoarele versuri:

„Maica Domnului Fecioară,
Arestați te adoră,
Zimbetul tău drag îl
asteaptă-n prag
Ca pe-o zi cu soare,
Ca pe-o sărbătoare.”

Și Maica Domnului a bătut la porțile țării noastre să ni-l aducă pe Isus, dar și aici

multe porți s-au rămas închise. Ca dovadă, rugăciunile Bisericii noastre, pentru care porțile bisericilor rămân închise. Sintem nevoiți deci, să înălțăm rugăciunile sub cerul liber, uncoți în ploaie, ninsoare și frig, în piețe publice, ca la Cluj, alteoți în case neîncapeabile, în săli cu destinație publică, ca la Tirgu Mureș, Ia Reghin, Brașov, Făgăraș, Alba Iulia, Sibiu și alte orașe, și multe din satele noastre. Se

procedează astfel, pentru că bisericile noastre încă nu ne-au fost restituite. Credem însă în dreptatea lui Dumnezeu, care nici nu grăbește, nici nu întirzie. De altfel, Crăciunul, în peștera sărăcăcioasă, își are corelativul în drumul Calvarului, în patimile lui Isus, dar ele au adus și Învierea și Înălțarea.

Este adevărat, că în calea parcursă de Isus este și strălucirea Tavorului, care are semnificația destinului Bisericii Lui, în momentele sale de glorie, dar drumul e legat și de suferință.

Momentele de glorie, dar și de suferință, toate împreună dau țării în credință în timpuri de persecuție, ceea ce înseamnă că omul și întreaga Biserică a lui Isus să nu disperseze, când după perioada de mare libertate și apostolat bogat urmează întunericul care îi ia locul, căci după răstignire urmează Învierea și Înălțarea.

Noi am înregistrat pagini de glorie, dar și pagini de persecuție, pagini de suferință și de moarte, însă și pagini de demnitate în fața persecutorilor, care toate împreună aduc învierea și înălțarea, când colinda care a înfruntat veacurile „O, ce veste minunată” va lua din nou locul colindei celor din închisori, „A sosit și-aici Crăciunul”.

Cu aceste frânturi de gânduri vă doresc tuturor fraților episcopi, fraților canonici, fraților protopopi, fraților preoți, studenților teologi, studenților de la facultăți, intelectualiilor noștri, tuturor credincioșilor și credincioșelor, tuturor grupurilor de rezistență din 1948 până acum, tuturor celor care au fost arestați și condamnați pentru credința lor, tuturor aceluia care în orice formă au ajutat cu cuvântul sau cu fapta pe cei în necaz, în suferință, tuturor tărânilor și tărânilor din toate satele noastre, care au plins cu cei din suferință, care au fost batjocoriti pentru credința lor neclintită, tuturor aceluia care au purtat copiii lor în brațe, mergând pe jos zeci de kilometri în căutarea unui preot catolic să-i boteze, și tuturor aceluia care astăzi sînt uniți în același spirit de credință în jurul stîncii lui Petru și ajută cu mari sacrificii la repunerea în drepturi a Bisericii, tuturor aceluia care, indiferent de confesiune, de naționalitate, ne-au privit cu simpatie și bunătate, doresc tuturor Crăciun sfânt, fericit, pentru toți și pentru fiecare membru al familiei.

Ca încoronare vă transmii tuturor și fiecareia în particular binecuvîntarea Capului Bisericii lui Hristos, Sfântul Părinte Ioan Paul al II-lea, la care s-a atașat întreg Sinodul, care s-a reunit la Roma în zilele de 28 noiembrie — 11 decembrie 1991, unde toți ne privesc cu simpatie pentru rezistența noastră și pentru credința noastră.

Bla, Nașterea Domnului 1991
+ Dr. ALEXANDRU CARDINAL
TODEA, Arhiepiscop și Mitropolit al Bisericii Române Unite cu Roma

● Materialul Excelenței Sale Cardinalului Alexandru Todea ne-a parvenit în redacție în ajunul Crăciunului, fiind numărul de sărbători era deja sub tipar.